

Handleiding Zorg met Paarden

December 2011

Colofon

Deze digitale handleiding is een uitgave van de Stichting ZorgPK's in samenwerking met Hogeschool Van Hall Larenstein, afdeling Diermanagement. Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt dankzij een financiële bijdrage van de Taskforce Multifunctionele Landbouw.

Auteurs: Nynke Bosma, Lisan Roseboom en docenten Van Hall Larenstein

Vormgeving: Nynke Bosma, Lisan Roseboom en docenten Van Hall Larenstein

Illustraties: Nynke Bosma en Lisan Roseboom

1^e editie, december 2011

Deze handleiding is te downloaden via
www.zorgpks.nl en via www.multifunctionelelandbouw.nl

Aan de inhoud van deze handleiding kunnen geen rechten worden ontleend.
Overname van passages is toegestaan, mits met bronvermelding.

Auteurs en uitgever aanvaarden geen aansprakelijkheid voor informatie in deze handleiding die onjuist of onvolledig is opgenomen.

Woord vooraf

Werken met paarden in de zorg is in Nederland een groeiende bedrijfstak. Op zorgboerderijen en in daartoe gespecialiseerde maneges worden mensen met beperkingen voor recreatie of voor therapie in contact gebracht met paarden. Ondernemers die in deze gespecialiseerde bedrijfstak actief zijn of dit willen worden, dragen verantwoordelijkheid voor een juiste behandeling van mens en paard en ze hebben daarbij te maken met een grote diversiteit aan regelingen en bepalingen. Deze handleiding wil voor hen een hulpmiddel zijn voor een professionele bedrijfsvoering. Uitgever van deze handleiding is de Stichting ZorgPK's, een organisatie die op diverse wijze wil bijdragen aan een verdere professionalisering van de sector. De stichting dankt de opstellers van de handleiding, de docenten en studenten van Hogeschool Van Hall Larenstein en de Taskforce Multifunctionele Landbouw die de middelen beschikbaar stelde om dit werk mogelijk te maken.

Ernst Janssen, voorzitter Stichting ZorgPK's

De Taskforce Multifunctionele Landbouw is in december 2007 voor vier jaar ingesteld door het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Onder multifunctionele landbouw verstaan we in dit kader agrarische bedrijven die, naast hun veehouderij-, akkerbouw- of tuinbouwbedrijf en gekoppeld aan het primaire landbouwbedrijf, andere activiteiten uitoefenen. Deze activiteiten zijn zorglandbouw, recreatie, agrarische kinderopvang, boerderijeducatie, agrarisch natuur- en landschapsbeheer en/of de productie en verkoop van streekproducten. De opdracht aan de Taskforce is het opschalen en professionaliseren van de multifunctionele landbouw als ondernemersalternatief in de landbouw en als sociaal- economische versterking van het platteland. Een manier om dat doel te bereiken is door kansrijke nieuwe concepten en combinaties te ondersteunen. De combinaties van zorg met paarden, waaronder paardentherapie, en zorglandbouw is er zo een. Veel zorgboerderijen gebruiken al dieren als onderdeel van de zorg en veel deskundigen, zoals equitherapeuten, hebben kennis te bieden om daar nog meer uit te halen. Om deze natuurlijke combinatie meer verdieping en bekendheid te geven heeft de Taskforce het initiatief van Stichting ZorgPK's en de regionale zorgboerenorganisaties ondersteund.

Maarten Fischer, Taskforce Multifunctionele Landbouw

Begin juni 2011 zijn wij enthousiast begonnen aan dit project, het schrijven van de handleiding. Om meer inzicht in het onderwerp, zorg met paarden, te krijgen hebben wij eerst literatuurstudie gedaan. Ook zijn wij bij verschillende bedrijven (zorgboerderijen, equitherapeuten en maneges) en deskundigen langs geweest om verhalen uit de praktijk te horen. Door alle verhalen die wij tijdens deze bezoeken hebben gehoord werden wij nog enthousiaster over het onderwerp 'zorg met paarden'. Het is fantastisch wat paarden kunnen betekenen voor mensen met een beperking. Door middel van deze handleiding hopen wij ondernemers (zorgboeren) die willen starten met 'zorg met paarden' te kunnen enthousiasmeren, inspireren en adviseren over dit onderwerp.

Wij willen onze opdrachtgever Stichting ZorgPK's en de financier TFML hartelijk danken voor hun vertrouwen in ons. Ook willen wij Gerrit de Jong, Merijn Knibbe en Johanna Roodzant (docenten Hogeschool Van Hall Larenstein) bedanken voor hun inzet. In het bijzonder willen wij onze begeleiders Rik Mulder en Hanneke Procee heel erg bedanken voor al hun tips, adviezen en steun die wij in de afgelopen maanden hebben ontvangen.

Wij willen hierbij graag alle zorgboeren, zorgondernemers en equithérapeuten bedanken voor hun gastvrijheid, tijd en energie die ze in de bedrijfsanalyse hebben gestoken.

- Anja Wouters van QiCheiron
- Anneke Wester van Donia State Wester
- Ellen Sealy en Stanley van Zo Gek Nog Niet
- Ellen Westerhof-Wolters van De Kasparhoeve
- Geert Naber van de Mikkellhorst
- Gerk en Antsje Postma van It Aventoer
- Josien Willemsen van De Vrije Teugel
- Lous Beuving van Het Eijkpunt
- Maaïke Bakker-Nijland van Op Streek
- Margreet Houwing-Leerink van De Mare
- Marijke Galema van Prinses Margriet Manege
- Monique en Harm van der Horn van De Flint
- Monique Vos van Stal de Vossenburgh
- Nancy Maathuis van Mens en Dier
- Tineke en Paul de Vries van De Ripen

Ook willen we graag alle geïnterviewde personen bedanken voor hun kennis en deskundigheid evenals hun tijd en energie die ze in de interviews hebben gestoken.

- Dieuwke Papma van de Vereniging FPG
- Han Meuleman van Stichting MEE
- Henk Boersma van Vereniging Zorgboeren Friesland
- Jeanny Smeltink van 't Leestensch Hof
- Maarten Fischer van TFML
- Marie-José Enders-Slegers van Stichting AAIZOO
- Oebele Herder van Gemeente Leeuwarden
- Reina Ferwerda en Francesca Neijenhuis van Wageningen UR Livestock
- Ton van der Biezen van Federatie Landbouw en Zorg

Nynke Bosma & Lisan Roseboom, studenten Van Hall Larenstein

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Stap 1: Het starten van zorg met paarden	9
1. Overwegingen	10
1.1 Doelstellingen en doelgroepen	10
1.2 Keuze en beslissing	10
2. Zorgfinanciering en verzekeringen	12
2.1 Zorgfinanciering.....	12
2.2 Verzekeringen.....	15
3. Wet- en regelgeving	16
Stap 2: Zorg met paarden	17
4. Activiteiten	18
5. Doelgroep	24
5.1 Cliënten.....	24
5.2 Contra-indicaties	24
5.3 Beoogde doelstellingen en mogelijke effecten	26
6. Begeleiding	28
6.1 Competenties en vaardigheden	28
6.2 Opleidingen en cursussen	29
Stap 3: Paarden en voorzieningen	30
7. Welzijn paarden.....	31
7.1 Aard van het paard	31
7.2 Huisvesting	32
7.3 Voeding.....	34
7.4 Gezondheid.....	35
8. Geschiktheid	37
8.1 Functies van de paarden	37
8.2 Geschikte paarden.....	37

8.3 Aanschaf paarden	39
8.4 Training.....	39
9. Benodigdheden	41
9.1 Terrein en bak.....	41
9.2 Harnachement en kleding	42
9.3 Hulpmiddelen	43
Stap 4: Ontwikkeling van de onderneming.....	44
10. Kwaliteit.....	45
10.1 Keurmerken	45
10.2 Certificaten	45
10.3 Leerbedrijven.....	46
11. Uitbreiden netwerk	47
11.1 Verenigingen	47
11.2 Organisaties.....	49
12. Public relations	50
Stap 5: Financieel overzicht.....	51
13. Financiën	52
13.1 Situaties van zorg met paarden.....	52
13.2 Kengetallen voor paardenhouderij.....	53
13.3 Kosten van een rijpaard.....	53
13.4 Paardrijlessen voor mensen met een beperking.....	54
13.5 Berekening van curatieve zorg met paarden door een (zzp'er) equithérapeut.....	54
13.6 Conclusie van de financiële analyse	56
Literatuurlijst	57
Begrippenlijst	62
Bijlagen	
Bijlage I: Geschiktheid paardenrassen	

Inleiding

In Nederland is zorg met paarden momenteel populair en daardoor sterk in ontwikkeling. Ook in andere landen is deze vorm van zorg sterk in ontwikkeling, onder andere Duitsland, Oostenrijk en de Verenigde Staten zijn hierin al vergevorderd.

Er is bewust gekozen om in deze handleiding de term **zorg met paarden** te gebruiken. Deze term omvat namelijk alle activiteiten met paarden en mensen met een beperking.

In 2006 was er de mogelijkheid voor inwoners van de provincie Friesland deskundigen en Friezen die nog sterke banden hebben met Friesland om zich uit te spreken over de toekomst van de provincie. Uit 750 inzendingen zijn de tien beste ideeën geselecteerd, dit worden ook wel de Fryske Fiersichten (Friese Vergezichten) genoemd. Ernst Janssen en Jan de Jonge wilden Friesland op de kaart zetten bij de inzet van paardenkracht in de zorg. Zij omschreven een totaalconcept om maximale werkgelegenheid te creëren met de combinatie van het Friese paardenras, zorg en toerisme.

Na het indienen van het “Fryske Fiersicht” heeft de provincie Friesland *Projecten LTO Noord* de opdracht gegeven om een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren. Uit het onderzoeksrapport *Kansen voor opschaling van de inzet van paarden in de Friese hulpverlening*, komt naar voren dat paarden een belangrijke rol vervullen in het Friese zorg(toerisme) en dat er voldoende redenen zijn om zorg met paarden in Friesland verder te ontwikkelen. Daarom is Stichting ZorgPK’s opgericht.

Naast onderzoek en marktstudie voor de branche wil Stichting ZorgPK’s de voor u liggende handleiding, voor ondernemers (zorgboeren) die paarden en zorg willen combineren, presenteren. De handleiding is een van de eindproducten van Stichting ZorgPK’s en is gefinancierd door de Taskforce Multifunctionele Landbouw (TMFL) van het Ministerie van EL&I.

Met Hogeschool Van Hall Larenstein is overeengekomen de eerste editie op te stellen. Binnen Van Hall Larenstein heeft een projectteam van enkele docenten en studenten van de opleiding Diermanagement de samenstelling van deze handleiding verzorgd. Bij het maken van deze handleiding is gebruik gemaakt van bedrijfsanalyses, interviews met deskundigen en literatuuronderzoek.

In deze handleiding worden drie verschillende categorieën gehanteerd van de inzet van het paard die gerelateerd zijn aan de doelen van de activiteiten: recreatief, educatief en curatief. Bij recreatief gebruik van paarden gaat het om sport, spel en ontspanning. Educatief gebruik van paarden is gericht op het leren functioneren in de samenleving. Bij curatief gebruik gaat het om het bereiken van therapeutische effecten gericht op genezing of op een verbetering van de situatie (bijvoorbeeld een gedragsverandering).

Verder wordt er in deze handleiding gebruik gemaakt van de term **cliënten**. Met deze term worden verschillende benamingen aangeduid van mensen die deelnemen aan activiteiten van zorg met paarden: deelnemers, ruiters, patiënten, gehandicapten, mensen met een beperking, etc..

In de handleiding wordt ervan uitgegaan dat u als ondernemer al een bedrijf (zorgboerderij) hebt. Als dit nog niet het geval is, kunt u voor het opzetten van een zorgboerderij het [Handboek Landbouw en Zorg](#) gebruiken. Het doel van deze handleiding is dat u het als ondernemer of zorgboer kunt gebruiken als leidraad voor het ontwikkelen van een nieuwe bedrijfstak ‘Zorg met Paarden’.

Leeswijzer

In deze handleiding wordt gebruik gemaakt van verschillende stappen. Aan de hand van de stappen kunt u zien hoever uw zorgboerderij al is op weg naar een zorgboerderij met paarden en welke aanpassingen gedaan moeten/kunnen worden voor de tak zorg met paarden. Bij stap 1 kunt u bijvoorbeeld lezen wat er komt kijken bij het starten van zorg met paarden op uw zorgboerderij. In stap 2 komen aspecten van zorg met paarden aan bod, terwijl in stap 3 het paard zelf centraal staat. Stap 4 en 5 geven informatie over de zakelijke kanten van een zorgboerderij met paarden.

Stap 1: Het starten van zorg met paarden

	Blz.
1. Overwegingen	10
2. Zorgfinanciering en verzekeringen	12
3. Wet- en regelgeving	16

1. Overwegingen

Bij het starten van zorg met paarden draait het allereerst om de motivatie van u als ondernemer en om de hoeveelheid tijd en energie die u erin wilt en kunt gaan steken. Het gaat er ook om of u zelf affiniteit hebt met paarden, of dat u ermee begint omdat uw cliënten graag meer willen doen met paarden. Mensen zijn gefascineerd door paarden omdat ze voor hen een directe verbinding met de natuur kunnen zijn. Paarden roepen al snel een bepaalde emotie op: de stoere cowboy, de prins op het witte paard, ontzag of nieuwsgierigheid.

Zorg met een paard brengt iets extra's met zich mee, iets wat geen enkele andere therapie of activiteit te bieden heeft. Het wordt vaak in de buitenlucht gegeven en geeft de cliënten nauwelijks het gevoel met een therapie of een verplichte activiteit bezig te zijn. Het naar de paarden gaan ervaren de meeste cliënten niet als een verplichting maar als een belevenis. Zorg met paarden blijkt vooral zinvol en motiverend te zijn voor cliënten die affiniteit hebben met deze dieren.

Door het aanbieden van zorg met paarden hebben de bestaande doelgroepen van de zorgboerderij er iets extra's bij of er kunnen nieuwe cliënten worden geworven. Dit is uiteraard afhankelijk van wat u met uw bedrijf wilt bereiken.

1.1 Doelstellingen en doelgroepen

Er van uitgaande, dat u al over een zorgboerderij beschikt, zult u al doelstellingen voor uw bedrijf hebben opgesteld. Maar omdat er een nieuwe bedrijfstak wordt opgezet binnen uw huidige bedrijf, zult u uw doelstelling dienen aan te passen. Wat is uw doel achter het opzetten van zorg met paarden? Wilt u uw huidige cliënten iets extra's bieden, wilt u nieuwe cliënten werven, etc. Hierbij komt meteen de vraag naar voren wat uw doelgroep is. De cliënten die aanwezig zijn op uw bedrijf kunnen als doelgroep dienen voor de activiteiten van zorg met paarden, maar het kan ook zijn dat u nieuwe doelgroepen/cliënten wilt aantrekken. Het is erg belangrijk dat u voor uzelf een keuze maakt in de doelgroep. Het is aan te raden om niet te veel verschillende doelgroepen aan te nemen, elke doelgroep vereist zijn eigen omgang en kennis. Voor een beschrijving van de doelgroepen en welke activiteiten geschikt zijn voor welke doelgroepen kunt u kijken in stap 2 bij hoofdstuk 5 doelgroepen.

1.2 Keuze en beslissing

Ter voorbereiding van uw keuze en de beslissing die u zult maken om zorg met paarden te starten, zijn de volgende overwegingen belangrijk:

- Hebt u al paarden of dient u de paarden nog aan te schaffen?
- Kunt u uw eigen paarden gebruiken of gaat u paarden inhuren?
- Zijn er veel investeringen die gedaan dienen te worden voordat zorg met paarden gegeven kan worden of zijn er al diverse voorzieningen aanwezig?
- Hoeveel nieuwbouw is er nodig of kunt u ergens een accommodatie huren?
- Zijn de investeringen zo groot dat de kosten de pan uitrijzen of valt dat mee?
- Hoeveel nieuwe kennis en vaardigheden zijn vereist?
- Bent u zelf vakkundig genoeg om de activiteiten met betrekking tot zorg met paarden te geven, wilt u de benodigde kennis uzelf eigen maken of wilt u hiervoor een vakkundig persoon inhuren?
- Hoe kunt u nieuwe klandizie werven of wilt u uw huidige doelgroep bedienen met zorg met paarden?
- Wilt u samenwerken om het starten van zorg met paarden te vergemakkelijken?

Als ondernemer is het soms moeilijk te overzien of het starten met de nieuwe bedrijfstak zorg met paarden rendabel is voor uw onderneming. Het is daarom goed te weten wat de omvang en opbrengsten zullen zijn van de investeringen en tot welk resultaat dit kan leiden. Om te weten of het voor u haalbaar is om zorg met paarden te starten kunt u een analyse maken met behulp van de gegevens uit tabel 1.

Tabel 1: Kritische kengetallen voor het nemen van de ondernemingsbeslissing.

Gegevens	Consequenties
1. Welke diensten en leveringscapaciteit	→ Omvang activiteiten en arbeidsbehoefte
2. Gedetailleerde plattegrond (van gehele accommodatie)	→ Vaste investeringen
3. Omvang doelgroep in regio	→ Hoeveel vraag is er in de markt
4. Aantal bestaande aanbieders	→ Welk deel van de vraag voor ons bedrijf
5. Totale investeringsbedrag	→ Hoeveel geld is er nodig
6. Beschikbaar eigen vermogen	→ Moet minimaal 25% zijn, reken met meer!
7. Kritische voorwaarden	Vergunningen, samenwerking met zorginstelling of deskundig personeel.

Met behulp van deze gegevens en uitkomsten kunt u zelf in gesprek met collega's of met een financier een snelle inschatting maken van de haalbaarheid van uw plan. Bovendien wordt zo duidelijk welke van deze kengetallen het meest bepalend zijn voor uw plan en bijzondere aandacht vereisen.

De analyse kan ook gemaakt worden met behulp van een break-even analyse, dat wil zeggen een berekening van het punt vanaf waar de opbrengsten meer dan kostendekkend zullen zijn.

Voor deze analyse is het nodig een inschatting te maken (voor een periode van een jaar) van:

- de totale algemene kosten van de onderneming (rente, onderhoud, afschrijving van paardenboxen, rijbak, harnachement, hulpmiddelen en paarden) per jaar*
- de te ontvangen vergoeding voor het geven van een uur zorg met paarden*
- de kosten direct verbonden aan het geven van een uur zorg met paarden (instructie, begeleiding, huur, voorbereiding en afronding)*
- het aantal uren, dat zorg met paarden verleend kan worden*

De break-even vergelijking luidt $d = a : (b - c)$

ofwel het aantal te verlenen uren is gelijk aan de kosten van de investeringen : (het uurtarief minus de directe kosten per uur dienstverlening).

VOORBEELD:

Indien de kosten per rijpaard (zie par. 13.3) als uitgangspunt worden genomen, kunnen we deze berekening als volgt uitwerken:

- totale vaste kosten per jaar (a) = € 2.935,- (63 + 250 + 354 + 1.268 + 1000)
- uurtarief (b) = € 15,-
- directe kosten per uur (c) = € 4,90 (2.934 : 600 uur (gemiddeld gebruik))

Het aantal lesuren, dat dan nodig is om het break-even punt (waar geldt opbrengsten = kosten) te bereiken is dan: 290 lesuren ((d) = 2.935 : (15 – 4,90)) voor één paard per jaar. Alle uren daarboven geven dan een winstbijdrage van € 10,10 per extra lesuur.

Uiteraard is een dergelijke inschatting nog vrij grof en heeft verfijning de voorkeur, maar het kan wel een indicatie geven van het aantal uren en de hoogte van de tarieven, die nodig zijn om de investeringen minimaal terug te verdienen. Ook geeft zo'n inschatting een aanwijzing voor het punt vanaf waar er een positief resultaat kan worden verwacht.

2. Zorgfinanciering en verzekeringen

In dit hoofdstuk komt de recente informatie over zorgfinanciering aan de orde met verwijzingen naar waar u terecht kunt voor de meest actuele informatie over dit onderwerp. Verder worden de verzekeringen besproken die bij zorg met paarden komen kijken.

2.1 Zorgfinanciering

Er zijn verschillende manieren om uw huidige diensten gefinancierd te krijgen. Op 1 januari 2011 is door de Zorgkantoren in Nederland een nieuwe vergoedingslijst vastgesteld voor zorg die betaald mag worden vanuit het Persoonsgebonden Budget (PGB). Voor de categorie *therapie of begeleiding met dieren* wordt aangegeven dat dit niet meer vergoed (uitspraak van het College voor Zorgverzekeringen ([CVZ](#))).

Activiteiten met paarden worden niet vergoed!

Bepaalde activiteiten van zorg met paarden die buiten de dagbesteding vallen, bijvoorbeeld paardrijden voor gehandicapten, voltigeren, etc., worden meestal uit eigen zak betaald, omdat het een vorm is van recreatie die voor mensen zonder beperking ook een vorm van recreatie kan zijn. De activiteiten kunnen ook binnen de dagbesteding vallen, waarbij de activiteiten binnen het budget van de cliënt voor de dagbesteding horen. Therapieën worden meestal uit eigen zak betaald of er worden sponsors, fondsen of donateurs gezocht om de therapie te betalen.

Bij begeleiding (activiteiten en therapie) met paarden is nu juist de sterke kant dat er vaardigheden en handelingen aangeleerd en geoefend kunnen worden. De aanwezigheid van het paard is voor cliënten een enorme stimulans/motivatie, waardoor zij soms spelenderwijs vaardigheden leren die in een behandelsetting of andere begeleidingsvorm niet geleerd worden of waar het langzamer en/of moeizamer gaat. Het belangrijkste voor de toekomst is dat de activiteiten en therapie evidence-based worden. Dit wil zeggen dat er op wetenschappelijke wijze bewezen wordt dat de activiteiten en therapie positieve effecten hebben op de cliënt. Daarna zouden zorgverzekeraars kunnen overwegen om een financiering te geven. Pas als die ontwikkeling plaatsvindt, kan zorg met paarden een erkende behandelingsmethode worden, die door de zorgverzekeraars wordt vergoed en door de overheid wordt ondersteund.

U kunt sponsors zoeken, donateurs werven of fondsen verzamelen. Voor meer informatie over deze vormen van financiering, de Wet Wajong en andere financieringsbronnen kunt u kijken in het [Handboek Landbouw en Zorg](#). In deze handleiding wordt alleen ingegaan op de nieuwste ontwikkelingen met betrekking tot de AWBZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) en de Wmo (Wet Maatschappelijke Ondersteuning).

Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) → Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)

MEEDOEN is het doel van de Wmo, er wordt daarom naar gestreefd om kwetsbaren zo lang mogelijk zelfstandig te laten functioneren en mee te laten doen in de samenleving. De Wmo wil participatie bevorderen en zelfredzaamheid waarborgen, de burger centraal stellen en deze regie geven over de zorg die hij afneemt. Bovendien wil de Wmo aansluiten bij de eigenkracht van burgers in de samenleving. Op dit moment (december 2011) zijn er ingrijpende veranderingen gaande in de AWBZ en de Wmo. Hieronder staan de actuele ontwikkelingen:

Dagbesteding en begeleiding

Een van de grootste veranderingen is dat de extramurale begeleiding (die eraan bijdraagt dat mensen met een beperking optimaal kunnen functioneren) en dagbesteding per 2014 uit de AWBZ worden geschrapt en overgeheveld worden naar de Wmo. Vanaf 1 januari 2013 worden gemeenten verantwoordelijk voor cliënten die voor het eerst of opnieuw begeleiding aanvragen en vanaf 1 januari 2014 zijn de gemeenten ook verantwoordelijk voor de huidige cliënten. Door deze overheveling zullen steeds meer cliënten met de gemeenten te maken krijgen, waardoor de instellingen (zoals zorgboerderijen) ook meer met de gemeenten te maken krijgen.

De gemeenten krijgen veel vrijheden in de uitvoering van het Wmo beleid. Daardoor kunnen er verschillen ontstaan tussen de verschillende gemeenten in Nederland. De verschillen kunnen betrekking hebben op aanbod, kwaliteit en kosten van de voorzieningen. Dit heeft als gevolg dat zorgboeren met verschillen te maken gaan krijgen, wanneer ze cliënten uit verschillende gemeenten voorzien van begeleiding.

Bezuinigingen

Behalve het feit dat de gemeente haar burgers beter kent dan de zorgkantoren, spelen de financiën een rol in de overheveling. De overheveling naar de gemeente zal in de meeste gevallen gepaard gaan met bezuinigingen. De gemeente zal streven naar een optimale kwaliteit tegen een gunstige prijs. Waarschijnlijk zal hierdoor een sterkere concurrentie tussen de zorgaanbieders ontstaan.

Uitvoering AWBZ door zorgverzekeraars

Vanaf 1 januari 2013 gaan de zorgverzekeraars de taken van de zorgkantoren overnemen. De voordelen hiervan zijn: (1) de zorgverzekeraar wordt voor de cliënt het aanspraakpunt voor de (AWBZ)zorg, (2) cliënten krijgen meer invloed omdat zorgverzekeraars rechtstreeks aanspreekbaar zijn en omdat ze jaarlijks van zorgverzekeraars kunnen wisselen en (3) naar verwachting kunnen zorgverzekeraars bij de zorginkoop een betere zorginhoudelijke samenhang tussen de Zorgverzekeringswet (Zvw) en de AWBZ realiseren. Dit laatste is van belang voor cliënten die zowel via de Zvw- als de AWBZ zorg nodig hebben.

Persoonsgebonden budget ([PGB](#))

Vanaf 1 januari 2012 komt het PGB te vervallen bij cliënten met geen of een lichte beperking op de volgende onderdelen: sociale redzaamheid, bewegen en verplaatsen, probleemgedrag, psychisch functioneren, geheugen en concentratie stoornissen. Het PGB is dan alleen nog bestemd voor mensen die van het Centrum Indicatiestelling Zorg ([CIZ](#)) een 'verblijfsindicatie' hebben gekregen. Het gaat hierbij om cliënten die zoveel zorg nodig hebben, dat verblijf in een verpleeghuis, verzorgingstehuis of op een zorgboerderij met woonfunctie wordt aangeraden.

Gemeenten willen de ruimte hebben om zelf te kiezen of zij een PGB willen aanbieden. Dat wil echter niet zeggen dat gemeenten deze mogelijkheid zullen gebruiken om volledig afscheid te nemen van het PGB (voor begeleiding of anders).

Tips voor zorgboeren:

- De gemeente wordt een belangrijke partner voor zorgboerderijen, zorg er daarom voor dat u een goed contact opbouwt met uw gemeente en het Wmo loket.
- Zorgboeren zouden meer kunnen samenwerken. Misschien kunnen zorgboeren zich verenigen en gezamenlijk bijvoorbeeld een AWBZ erkenning aanvragen. Of de zorgboeren kunnen zich aansluiten bij een van de verenigingen of stichtingen voor zorgboeren die zo'n erkenning hebben en zorg in natura (ZIN) kunnen leveren.
- Bepaal wat de sterke kanten zijn van uw zorgboerderij en laat dat zo mogelijk onderbouwen met onafhankelijk onderzoek. Voor de zorgverzekeraars wordt de toekenning van zorgfuncties steeds belangrijker. Zorgverzekeraars willen kwaliteitsgaranties en willen zeker weten dat ze de juiste zorg inkopen voor de cliënten. Zie stap 4 voor tips om uw onderneming verder te ontwikkelen.
- Zorgboerderijen zouden zich meer kunnen gaan richten op anderen doelgroepen en eventueel cliënten met een verblijfsindicatie. Denk hierbij wel om de kennis en vaardigheden die nodig zijn voor andere doelgroepen.

Voor actuele informatie omtrent de ontwikkelingen in de AWBZ en de Wmo kunt u terecht bij de [Rijksoverheid](#) of de website invoeringwmo.nl.

2.2 Verzekeringen

Bij zorg met paarden komen ook extra risico's naar voren, waar voor u zich zou kunnen verzekeren. Het is verstandig om te werken met eigen paarden. Dit is verzekeringstechnisch beter in verband met de aansprakelijkheid en het voordeel hiervan is dat je hierdoor een goede band met het paard kunt opbouwen, waardoor je alle eigenschappen van het paard door en door kent. Hieronder een aantal voorbeelden van verzekeringen omtrent paarden:

- **Wettelijke aansprakelijkheidsverzekering (WA Verzekering) (verplicht)**

In deze verzekering is de eigenaar verzekerd tegen de schade die door het paard is aangericht. Schade die het paard aanricht, wordt in de meeste gevallen op de eigenaar verhaald, tenzij deze aanwijsbaar aan de ruiter of instructeur is toe te rekenen. Zie hoofdstuk 3 voor uitleg over de verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid van het paard.

- **Ongevallenverzekering (sterk aanbevolen)**

De ongevallenverzekeringen voor verzorgers of opzittenden van het paard verschillen sterk per zorgverzekeringsmaatschappij en per aangeboden variant. Zo kunt u een ongevallenverzekering voor uzelf of de verzorgers of opzittenden van uw paard afsluiten en zijn de vergoedingen en eigen risico's afhankelijk van de premiehoogte.

- **Paardenverzekering (aanbevolen)**

Er bestaan ook speciale verzekeringen om uw paard te verzekeren tegen de nodige risico's. Ook een paard kan onverwacht iets ernstigs overkomen en vaak brengt dit erg hoge kosten met zich mee. Daarom kan het verstandig zijn er op voorbereid te zijn door een paardenverzekering met een goede dekking.

➔ **Basisverzekering**

Er kan voor paarden ook een basisverzekering worden afgesloten. Er zijn verschillende soorten basisverzekeringen die uitgebreid kunnen worden met aanvullende verzekeringen.

De invulling van de basisverzekering en de aanvullende verzekeringen is afhankelijk van de zorgverzekeringsmaatschappij. Als aanvullende verzekering kunt u denken aan: een verzekering bij de dood of noodslachting als gevolg van een ziekte, ongeval of brand, een verzekering bij blijvende ongeschiktheid van het paard na bijvoorbeeld een ongeval, een verzekering voor onvruchtbaarheid van het paard door bijvoorbeeld een ziekte, een verzekering voor de medische kosten (chirurgische ingreep of kosten van medicijnen) van het paard, een verzekering voor diefstal, vermissing, castratie, als veulen zijnde, crematie, etc.

Sommige zorgverzekeringsmaatschappijen vragen bij bepaalde verzekeringen om een recente gezondheidsverklaring. De dekking van de basis- en aanvullende verzekering is per zorgverzekeringsmaatschappij verschillend.

U kunt bij uw zorgverzekeringsmaatschappij navraag doen wat binnen uw verzekering valt. Ook kunt u navragen aan verzekeringsmaatschappijen of u als zorgboerderij aan bepaalde voorwaarden dient te voldoen, zoals het hebben van een keurmerk of iets dergelijks. Dit geldt voor uw eigen verzekering, uw bedrijfsverzekering, maar ook voor paardenverzekeringen. Sommige verzekeringsmaatschappijen verlagen de premie als het risico op ongevallen door u zoveel mogelijk wordt beperkt. Voor meer informatie over paardenverzekeringen kunt u kijken op een van de websites of contact opnemen met een zorgverzekeringsmaatschappij voor paarden.

3. Wet- en regelgeving

In dit hoofdstuk komt de recente informatie over wet- en regelgeving aan de orde met verwijzingen naar waar u terecht kunt voor de meest actuele informatie over dit onderwerp.

Verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid voor gedragingen van het paard:

Wanneer er onverhoopt iets misgaat, kan dit een risico zijn voor de onderneming. Maar er kunnen ook gebeurtenissen zijn die een risico voor uw cliënten kunnen betekenen. Bedenk daarom goed dat u altijd verantwoordelijk bent voor uw cliënten, maar niet altijd aansprakelijk. Het is aan te raden om te onderzoeken of uw huidige bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering ook zaken zoals erfbezoek of struikelen over uw spullen dekt. Dit kunt u bespreken met uw verzekeringsmaatschappij, juist ook bij veranderingen in de bedrijfsvoering is dit belangrijk. De premieverhoging is vaak gering, maar als u het niet meldt, bent u onderverzekerd.

Wanneer cliënten tijdens bepaalde activiteiten van zorg met paarden geen cap op willen of kunnen, is het verstandig om hier een afspraak op papier over te maken. Maak daarom een contract waar in staat dat deze cliënt geen cap op hoeft tijdens de activiteiten met een handtekening van de ouders of voogd. Zo hebt u een bewijs wanneer er toch iets misgaat en de cliënt bijvoorbeeld hoofdletsel oploopt.

Als bezitter/eigenaar van het paard bent u verantwoordelijk en aansprakelijk voor de gedragingen van het paard, ook als uw paard schade aanricht aan bezittingen van anderen of letsel veroorzaakt bij anderen. De wet gaat hierbij uit van een risicoaansprakelijkheid. Dit betekent dat de bezitter alle gedragingen van een dier worden toegerekend. Voor de aansprakelijkheid is niet vereist dat u een zekere controle over het dier had en/of het dier feitelijk in uw macht had. Als uw paard schrikt en vervolgens op hol slaat, bent u als bezitter aansprakelijk voor de schade die het paard daarbij aanricht. Hierbij is het niet van belang dat u de schade niet kon verhinderen. Voor het ontoerekenbare aspect van het paard bent u risicoaansprakelijk, ook al valt u zelf niets te verwijten. Als u uw paard uitleent om het in te zetten voor manegelessen of als u uw paard bij iemand anders in training zet, bent u niet verantwoordelijk en aansprakelijk voor het paard. Er is dan sprake van gebruik in de uitoefening van een ander bedrijf. Uit de wet vloeit voort dat degene die een dier gebruikt in de uitoefening van een bedrijf in de plaats treedt van degene die normaal gesproken aansprakelijk is voor de schade die het paard veroorzaakt. Zie hoofdstuk 2 voor de verzekeringen die u kunt afsluiten.

Andere wet- en regelgeving om rekening mee te houden:

- Arbeidsomstandigheden → u kunt terecht bij het [arboportaal](#).
- Belasting (zie ook stap 5) → u kunt terecht bij de [belastingdienst](#).
- Schade en aansprakelijkheid → u kunt terecht op de website [letselschade.nl](#).
- Wetten en regels voor de landbouwsector → u kunt terecht op de websites [antwoordvoorbedrijven.nl](#) en [multifunctionelelandbouw.nl](#).
- De mestwet → u kunt terecht op de website [het DR-loket](#) of kijken in de 'Handleiding mestwetgeving 2010-2013 te bestellen via de website Vereniging Agrarische Bedrijfsadviseurs ([VAB](#)).
- Klachtenregeling → u kunt kijken in de bijlagen van het '[Handboek Landbouw en Zorg](#)'.

Stap 2: Zorg met paarden

4. Activiteiten	18
5. Doelgroepen	24
6. Begeleiding	28

Blz.
18
24
28

4. Activiteiten

Er bestaan veel verschillende activiteiten onder de noemer 'zorg met paarden'. Om hier een duidelijk overzicht van te geven, worden hiervoor drie categorieën gehanteerd: recreatief, educatief en curatief. Deze categorieën worden gehanteerd voor het gebruik van het paard ten aanzien van de doelen van de activiteiten.

Recreatief

Bij recreatieve activiteiten moet u denken aan spel en ontspanning. Deze categorie is bedoeld voor cliënten die puur voor hun geestelijke of lichamelijke ontspanning, vermaak, plezier en gezelligheid, besteding van de vrije tijd, sportiviteit of hobby bezig zijn met de paarden. Hierbij gaat het vaak wel om cliënten die affiniteit hebben met paarden, waardoor ze voor hun ontspanning, sport, etc. met de paarden bezig willen zijn.

Educatief

Educatieve activiteiten zijn gericht op het leren functioneren in de samenleving. Het gaat er hierbij dan ook om de cliënten iets te leren. Leren kan op verschillende manieren:

- Onderwizend: vergroten van kennis en inzicht.
- Opvoedend: verantwoordelijkheid en zelfstandigheid ontwikkelen en beter communiceren.
- Vormend: geestelijke en lichamelijke ontwikkeling en ontplooiing (bijvoorbeeld het overwinnen van angsten).

Curatief

Bij curatieve activiteiten gaat het om het bereiken van therapeutische effecten gericht op genezing of op een verbetering van de situatie (bijvoorbeeld een gedragsverandering).

In tabel 2 is een overzicht gegeven van de activiteiten, met de categorie, omschrijving en doel van de activiteit. Ook staat aangegeven wie de begeleiding dient te verzorgen. Het kan voorkomen dat een activiteit valt onder meerdere categorieën. De invulling van de activiteit zal dan net iets anders zijn, er worden andere doelen gesteld of de eisen aan de instructie of begeleiding zijn anders.

In de kolom begeleiding staan verschillende deskundigen genoemd. De begeleiding is afhankelijk van de situatie en de categorie waarin de activiteit gegeven wordt. De categorie curatief dient altijd door een gediplomeerd personeelslid (therapeut) uitgevoerd te worden. Eventueel kunnen vrijwilligers, stagiaires en begeleiders helpen onder supervisie van deze deskundige. Tijdens de andere activiteiten dient er altijd een gediplomeerd personeelslid aanwezig zijn op het gebied van zorg en paard. Tijdens het paardrijden dient er altijd een instructeur paardrijden (niveau 2 of gehandicapt) aanwezig te zijn in verband met veiligheid en verzekering.

Tabel 2: Overzicht van alle activiteiten van zorg met paarden met hun categorie, omschrijving, doel van de activiteit en de begeleiding.

Activiteit	Categorie	Omschrijving	Doel van de activiteit	Begeleiding
Backriding	Recreatief, educatief en curatief	Een onderdeel van paardrijden voor gehandicapten. Bij backriding zitten twee personen (cliënt en begeleider) tegelijk op een paard, waarbij de achterste persoon (begeleider) de voorste ondersteunt. Er wordt gekozen voor backriding als iemand niet voldoende romp- en/of hoofdbalans heeft om zelfstandig op het paard te zitten.	Paardrijden voor cliënten die onvoldoende rompen/of hoofdbalans hebben. Het overwinnen van angst om op een paard te zitten.	Instructeur paardrijden gehandicapten (IPG), fysiotherapeut, backrider en begeleiders
Dagelijkse verzorging	Recreatief en educatief	Onder dagelijkse verzorging vallen de volgende onderdelen: voeren, water geven, paarden binnen- en buiten zetten, stallen/weide/paddock uitmesten, erf opruimen, harnachement onderhouden, knuffelen, poetsen.	Recreatief of ontspannend bezig zijn, verantwoordelijkheid leren nemen, creëren van structuur en vergroten van het zelfvertrouwen.	Activiteitenbegeleider, maatschappelijk werker of (ecologisch) pedagoog met hippische ervaring ^{*2}
Equith therapie	Curatief	Bij equith therapie gaat het om het doelmatig gebruik van het contact met en de bewegingen van het paard. Er bestaan vele vormen van equith therapie, waarbij verschillende activiteiten ingezet worden met een therapeutisch doel. De meest gebruikte activiteiten van equith therapie zijn: leiden, grondwerk, voltigeren en rijden.	Het bereiken van uiteenlopende therapeutische effecten op lichamelijk, psychisch vlak en/of sociaal vlak.	Equith erapeut met het Nederlandse diploma SHP-E(NL) ^{*1}
Grondwerk	Recreatief en educatief	Onder grondwerk vallen verschillende activiteiten: spelactiviteiten, pushball (voetbal met paarden), werken in de lange lijnen, Natural Horsemanship, etc.	Recreatief of ontspannend bezig zijn, vergroten van het zelfvertrouwen, grenzen leren herkennen, geduld leren uitoefenen.	Activiteitenbegeleider, maatschappelijk werker of (ecologisch) pedagoog met hippische ervaring ^{*2}

Activiteit	Categorie	Omschrijving	Doel van de activiteit	Begeleiding
Hippotherapie (fysiotherapie op het paard)	Educatief en curatief	Bij hippotherapie gaat het niet om het paardrijden zelf (les), maar wordt het paard ingezet om de gestelde doelen te behalen (behandeling). De cliënt zit, ligt of staat op het paard en heeft geen controle over het paard. Hij/zij laat zich leiden door de therapeut die het paard dirigeert. Het gaat hierbij om het trainen van algehele en lokale spierkracht, uithoudingsvermogen en mobiliteit. Het paard wordt tijdens een behandeling gebruikt als stimulator, motivator en/of activator.	Verbeteren van specifieke bewegingsfuncties van de cliënt, zoals de motoriek, houding, coördinatie, ontspanning, tonusverbetering en het stimuleren van diverse lichaamsprocessen.	Fysiotherapeut of ergotherapeut met hippische ervaring ^{* 2}
Huifbedrijden	Curatief	Het huifbed bestaat uit een stalen frame op drie wielen. In dit frame lopen twee paarden of pony's. Boven de paardenruggen is een doek gespannen. De cliënt ligt op het doek. Door de beweging van de paarden en hun warmte wordt het lichaam van de gebruiker op natuurlijke wijze gemasseerd. Kijk voor meer informatie op SBH .	Het verminderen van uiteenlopende klachten en beperkingen en het heeft een ontspannende werking op de cliënten.	Huifbed koetsiers, fysiotherapeut en/of Instructeur paardrijden gehandicapten (IPG)
Leiden	Recreatief en educatief	Hierbij wordt het paard geleid door de cliënt eventueel samen met de begeleider. De cliënt bepaalt samen met de begeleider waar ze samen met het paard heen lopen. Dit kan onder andere door een parcours met het paard aan de hand te lopen.	Recreatief of ontspannend bezig zijn, leren leiden van het paard, verantwoordelijkheid leren nemen, vergroten van het zelfvertrouwen, grenzen leren herkennen, geduld leren uitoefenen.	Activiteiten begeleider, maatschappelijk werker of (ecologisch) pedagoog met hippische ervaring ^{* 2}
Longeren	Recreatief en educatief	Het paard loopt in een cirkel aan een langeerlijn, dit kan in verschillende gangen. Hierbij kan het paard dressuurmatig getraind worden, door eventueel gebruik te maken van bijzetteugels.	Recreatief of ontspannend bezig zijn, verantwoordelijkheid leren nemen, vergroten van het zelfvertrouwen en geduld leren uitoefenen.	Activiteiten begeleider, maatschappelijk werker of (ecologisch) pedagoog met hippische ervaring ^{* 2}

Activiteit	Categorie	Omschrijving	Doel van de activiteit	Begeleiding
Mennen (aangepast)	Recreatief, educatief en curatief	Een vorm van mennen voor mensen met een beperking. Het paard kan ingezet worden voor verschillende hippische sporttakken afhankelijk van de mogelijkheden en behoeften van de cliënt. Tijdens deze lessen wordt uitgegaan van de individuele mogelijkheden van de cliënt, in plaats van de beperkingen. Indien nodig past men hulpmiddelen toe om een handicap te compenseren. Het therapeutische proces of het aangepaste trainingsproces richt zich op fysieke en psychische compensatie van handicaps, opbouw van zelfvertrouwen en eigenwaarde, het leren inschatten van de eigen mogelijkheden en grenzen, en het bereiken van sportprestaties binnen de gehandicaptensport, maar ook in de traditionele wedstrijd sport.	Het doel kan variëren van ontspanning tot revalidatie (psychisch en lichamelijk) na een ongeluk of ziekte, re-integratie, recreatie, sport, en wedstrijden op topniveau. Bij de revalidatie ligt de nadruk op het leren accepteren van de beperking, persoonlijke grenzen accepteren of juist verleggen. Verder het leren mennen en/of oefenen van beheersing, communicatie (duidelijke signalen geven aan het paard) en doorzettingsvermogen.	Instructeurs mennen en/of in combinatie met een fysiotherapeut
Orthopedagogisch paardrijden of voltigeren	Educatief en curatief	Bij orthopedagogisch paardrijden of voltigeren gaat het om het sociale element, de interactie en de communicatie en niet om het leren paardrijden of voltigeren. Het proces is gericht op het ingrijpen in een ontwikkelingsproces. Er wordt in de driehoeksverhouding cliënt, therapeut en paard gewerkt.	Verbetering van de psychomotoriek, cognitie, concentratie, en de bevordering van sociale en persoonlijkheidsontwikkeling, ook bij gedragsproblemen.	(Ortho)pedagoog, psycholoog, psychiater met beroeps- en hippische ervaring ^{* 2}

Activiteit	Categorie	Omschrijving	Doel van de activiteit	Begeleiding
Paardrijden voor gehandicapten (aangepast paardrijden)	Recreatief, educatief en curatief	Een vorm van paardrijden voor mensen met een beperking . Het paard kan ingezet worden voor verschillende hippische sporttakken afhankelijk van de mogelijkheden en behoeften van de cliënt. Tijdens deze lessen wordt uitgegaan van de individuele mogelijkheden van de cliënt, in plaats van de beperkingen. Indien nodig past men hulpmiddelen toe om een handicap te compenseren. Het therapeutische proces of het aangepaste trainingsproces richt zich op fysieke en psychische compensatie van handicaps, opbouw van zelfvertrouwen en eigenwaarde, het leren inschatten van de eigen mogelijkheden en grenzen, en het bereiken van sportprestaties binnen de gehandicaptensport, maar ook in de traditionele wedstrijdsport.	Het doel kan variëren van ontspanning tot revalidatie (psychisch en lichamelijk) na een ongeluk of ziekte, re-integratie, recreatie, sport, en wedstrijden op topniveau. Bij de revalidatie ligt de nadruk op het leren accepteren van de beperking, persoonlijke grenzen accepteren of juist verleggen. Verder het leren paardrijden en/of oefenen van beheersing, communicatie (duidelijke signalen geven aan het paard) en doorzettingsvermogen.	Instructeurs paardrijden gehandicapten (IPG) en/of in combinatie met een fysiotherapeut
Psychotherapeutisch paardrijden	Curatief	Een vorm van therapie waarbij de cliënten worden geconfronteerd met zichzelf door ze deel te laten nemen aan activiteiten met paarden. Er wordt hierbij op verschillende hippische en therapeutische verantwoorde manieren gewerkt met het paard. Nadien worden de geobserveerde gevoelens, gedragingen en patronen besproken. Het paard kan gebruikt worden als motivator, therapiepartner, stimulator, communicatiepartner, katalysator, overgangsobject, etc..	Motivatie, inleiding, bevordering en stabilisatie van het psychotherapeutische proces.	Psychotherapeut, psycholoog, psychiatrisch verpleegkundige, ergotherapeut met beroeps- en hippische ervaring ^{* 2}
Voltigeren (sportief)	Recreatief en educatief	Voltigeren is een combinatie van acrobatiek, turnen en ballet op het paard. Door de verschillende oefeningen op het paard worden de cliënten zich bewust van hun lichaam, gedachtes en gevoelens. Het paard loopt hierbij op een cirkel aan een longeerlijn. De voltigeur loopt naar het paard, gaat mee met het ritme, pakt een handgreep en springt op het paard.	Recreatief, ontspannend of sportief bezig zijn, grenzen leren herkennen, vergroten van het zelfvertrouwen, leren samenwerken en geduld leren uitoefenen.	Activiteiten begeleider of maatschappelijk werker met een hippische opleiding (ORUN instructeur voltige 2)

Activiteit	Categorie	Omschrijving	Doel van de activiteit	Begeleiding
Wandelen	Recreatief	Samen met het paard een eind lopen.	Recreatief of ontspannend bezig zijn.	Activiteitenbegeleider, maatschappelijk werker

*¹ Bij instructie door equithérapeuten wordt alleen de Nederlandse opleiding SHP-E(NL) genoemd. Er zijn ook buitenlandse opleidingen voor equithérapeut, maar deze worden niet in deze handleiding behandeld.

*² Met hippische ervaring wordt bedoeld dat de persoon over jarenlange ervaring in omgang/training met paarden beschikt, een specifieke cursus heeft gevolgd of een hippische opleiding heeft afgerond.

5. Doelgroep

In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de verschillende cliënten die mee kunnen doen met de activiteiten van zorg met paarden. Wat kunnen redenen zijn om die meedoen aan de activiteiten (contra-indicaties) verhinderen en wat zijn mogelijk doelstellingen en effecten? Ten slotte komt het activiteiten/therapieplan aan bod.

5.1 Cliënten

Een van de belangrijkste kenmerken van zorg met paarden is de laagdrempeligheid. Iedereen kan in principe meedoen met de activiteiten, affiniteit met paarden is hierbij het belangrijkste. Daardoor kunnen vrijwel alle doelgroepen zich vinden in een activiteit met paarden. Welke activiteit bij welke doelgroep past, is per individu verschillend en ook afhankelijk van de motivatie en waartoe de cliënt fysiek en/of psychisch in staat is. Een voorwaarde is dat een cliënt interesse heeft in paarden en er geen contra-indicaties voor een bepaalde activiteit aanwezig zijn (zie 5.2). De cliënt maakt zelf de keuze in de activiteiten, eventueel in samenspraak met ouders, voogd, persoonlijk begeleider, etc. In tabel 3 kunt u zien welke activiteiten over het algemeen bij welke doelgroep passen. Per individu kan dit natuurlijk verschillend zijn.

5.2 Contra-indicaties

Een contra-indicatie kan een reden zijn waarom een cliënt niet mee kan doen met een activiteit/therapie of dat deze activiteit/ therapie aangepast moet worden.

Er zijn twee soorten contra-indicaties, relatief en absoluut. Bij een relatieve contra-indicatie kan ervoor gekozen worden om de activiteit/therapie aan te passen, bijvoorbeeld bij epileptische toevallen. Bij een absolute contra-indicatie kan er sprake zijn van een afwijzing van de activiteit/therapie, bijvoorbeeld een allergie voor paardenhaar.

Verstandig is om bij twijfel de cliënt altijd om een schriftelijke goedkeuring van de huisarts of een andere specialist te vragen.

De contra-indicaties gelden vooral voor activiteiten/therapieën die op het paard plaatsvinden. Bij grondwerk ligt het risico veel lager.

De belangrijkste contra-indicaties worden hier genoemd, maar u moet er rekening mee houden dat er veel meer contra-indicaties zijn.

- Allergieën
- Epileptische aanvallen
- Ernstige obesitas
- Anorexia
- Niet te overwinnen angst voor het paard
- Agressie gericht op dieren
- Ernstige wervelkolomafwijkingen
- Suikerziekte
- Etc.

Hieronder kunt u van de volgende activiteiten meer contra-indicaties vinden.

1. Voor contra-indicaties voor aangepast paardrijden klik [hier](#).
2. Voor contra-indicaties voor equithérapie klik [hier](#).

Tabel 3: Overzicht van doelgroepen met best bijpassende activiteit per doelgroep.

Doelgroep	Activiteit	Backriding	Dagelijkse verzorging	Equithérapie	Grondwerk	Hippotherapie	Huifbedrijven	Leiden	Longeren	Mennen (aangepast)	Orthopedagogisch paardrijden of voltigeren	Paardrijden (aangepast)	Psychotherapeutisch paardrijden	Voltigeren (sportief)	Wandelen	Opmerkingen
Mensen met een verstandelijke beperking			X	X	X	X	X	X	X	X		X		X	X	Afhankelijk van mate van beperking
Mensen met een psychische of sociale beperking			X	X	X			X	X	X	X	X	X	X	X	
Mensen met een meervoudige beperking		X ¹	X			X	X			X		X			X	¹ Samen max. 100 Kg
Mensen met een ontwikkelingsstoornis, bijv. ASS			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Mensen met een lichamelijke beperking		X ¹	X			X	X			X		X			X	¹ Samen max. 100 Kg
(Ex-) verslaafden			X	X	X			X	X	X		X	X		X	
(Ex-) gedetineerden			X	X	X			X	X	X	X	X	X		X	
Dementerende ouderen			X				X			X					X	
Ouderen			X			X	X			X					X	
Mensen met niet aangeboren hersenletsel (n.a.h.)			X		X	X	X			X		X			X	
Mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt			X	X	X			X	X	X		X			X	
Leerlingen uit het speciaal onderwijs			X	X	X	X		X	X	X	X	X		X	X	
Jeugdzorg			X	X	X			X	X	X	X	X	X	X	X	
Mensen met een burn-out			X	X	X			X	X	X		X	X		X	
Voortijdig schoolverlaters (VSV)			X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	
Kinderopvang							X			X	X	X		X	X	Let op grootte paard
Asielzoekers			X	X	X			X	X	X	X	X		X	X	

5.3 Beoogde doelstellingen en mogelijke effecten

Er bestaan veel doelstellingen waar tijdens een activiteit aan gewerkt kan worden. In deze handleiding zijn de meest voorkomende doelstellingen vermeld, maar er zijn uiteraard nog veel meer doelen waaraan gewerkt kan worden. De beoogde doelstellingen zijn net als de voorgaande hoofdstukken in de volgende drie categorieën ingedeeld: recreatief, educatief, curatief.

Recreatief:

- Leren ontspannen
- Plezier beleven
- Sportief bezig zijn
- Vrijtijdsbesteding

Educatief:

- Op tijd komen
- Leren samenwerken
- Dagritme creëren
- Aanleren normen en waarden
- Leren paardrijden

Curatief:

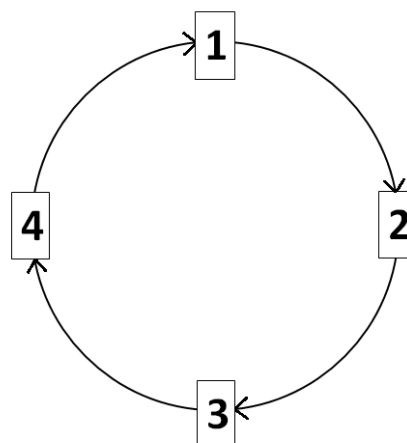
- Vergroten van eigenwaarde
- Leren grenzen te stellen
- Ontwikkeling van de sociale vaardigheden
- Ontwikkeling van de motoriek
- Vergroten van de weerbaarheid

Wanneer de beoogde doelstellingen (gedeeltelijk) zijn behaald kunnen er mogelijk effecten optreden in het dagelijks functioneren van een cliënt. Wat het effect is, ligt aan de doelstelling waar tijdens de activiteit aan gewerkt wordt. Per cliënt kunnen de effecten verschillen, ook al is de doelstelling gelijk.

5.4 Activiteiten-/therapieplan

Het is belangrijk dat er per cliënt een activiteiten- of therapieplan wordt opgesteld. Zo kan er gekeken worden hoe een cliënt zich ontwikkelt en op welk gebied dat gebeurt. In het plan worden doelen gesteld waar aan gewerkt kan worden tijdens de activiteiten of therapie. Meerdere keren per jaar kan dit plan worden geëvalueerd en worden aangepast.

Een plan bestaat uit verschillende opeenvolgende fases. Onder elke fase staan een aantal vragen waar rekening mee gehouden dient te worden tijdens het opstellen van het plan, zie figuur 1. In deze handleiding worden de belangrijkste vragen benoemd. Naar eigen inzicht kan de begeleiding per fase extra vragen toevoegen.

Figuur 1: Stroomschema van de fases.

1. Oriëntatiefase

- Wie is de cliënt? (een korte omschrijving van de cliënt, de familie situatie, zijn/haar interesses)
- Wat houdt de beperking van de cliënt in voor de begeleiding?
- Wat is de hulpvraag van de cliënt?
- Welke activiteiten wil de cliënt met een paard uitvoeren?

2. Diagnostische fase (doelen)

- Wat wil de cliënt bereiken en waarom?
- Wat kan bereikt worden met de activiteit en wat is de betekenis voor de cliënt?
- Hoe zal de cliënt naar verwachting met de activiteit omgaan?
- Wat zijn eventuele beperkingen vanuit de cliënt met betrekking tot de paardenactiviteit? (contra-indicaties)
- Hoe wordt het welzijn van het paard in acht genomen tijdens de activiteit?

3. Planning en uitvoering

- Welke activiteit wordt uitgevoerd en waarom?
- Waar en wanneer vindt de activiteit plaats?
- Hoe wordt deze activiteit tot uitvoering gebracht? (rekening houdend met omgeving, hygiëne, anderen cliënten)
- Hoe ziet de praktische voorbereiding eruit? (benodigdheden, materiaal, andere cliënten die mee doen, aanpassingen, etc.)
- Wat is de haalbaarheid van de activiteit voor de cliënt?
- Hoe ziet de introductie eruit?
- Hoe bereidt de begeleiding de cliënt voor op de activiteit?
- Hoe ziet de praktische begeleiding eruit?
- Afspraken rond de observatie (doelen, tijdstippen, duur, etc.)

4. Evaluatie

- Wat vinden de cliënt en de begeleider van de activiteit en de uitvoering?
- Zijn de doelen gehaald of moeten ze aangepast/vernieuwd worden?
- Wat is er gezien bij de observaties?
- Welke conclusie kunnen er getrokken worden?
- Wat moet er in het nieuwe activiteitenplan meegenomen worden?

6. Begeleiding

De begeleiding van activiteiten van zorg met paarden is een zeer belangrijk aspect. Hierbij gaat het niet alleen om de begeleiding van de cliënt, maar ook om de begeleiding van het paard.

Er zijn veel verschillende aspecten die meegenomen dienen te worden in de keuze van het aantal begeleiders dat nodig is voor de uitvoering van een bepaalde activiteit. De grootte van de groep, de capaciteiten van de cliënten, soort activiteit (recreatief, educatief of curatief) en wat er nodig is om de activiteit uit te voeren. Dat vraagt ook om bepaalde competenties bij de begeleiding (zie 6.1)

Een aantal aandachtspunten van begeleiding zijn:

- Iedereen moet een basisberoep (op het gebied van zorg) hebben waar vanuit begonnen wordt. Daarbij komt hippische kennis waar een koppeling tussen gemaakt kan worden om zorg met paarden te gaan geven.
- Er is kennis nodig van paarden en van de doelgroep (aandachtspunten: welzijn paarden, gedragingen van het paard begrijpen, contra-indicaties cliënten, diagnostiek).
- Permanente bijscholing op het gebied van paard en mens.

6.1 Competenties en vaardigheden

Er zijn verschillende competenties en vaardigheden nodig om de verschillende activiteiten rond zorg met paarden goed te kunnen uitvoeren. In tabel 4 staat een overzicht van de competenties en vaardigheden waarover begeleiders moeten beschikken om goed om te kunnen gaan met cliënten en paarden bij het bieden van zorg met paarden.

Tabel 4: Competenties en vaardigheden van begeleiders.

In de omgang met cliënten	In de omgang met paarden
* Geduld hebben * Zelfverzekerd zijn * Respectvol omgaan met anderen * Begrip hebben voor cliënten die anders denken * Kennis van de doelgroep en bijbehorende contra-indicaties * Sociaal * Rustig kunnen blijven in verschillende situaties * Vertrouwen in cliënten kunnen hebben * Cliënt kunnen inschatten * Communicatief vaardig * Kunnen luisteren * Creativiteit * Methodisch werken * Werken in een multidisciplinair team * Flexibel * Zelfstandig * Inlevingsvermogen * Stressbestendig	* Geduld hebben * Zelfverzekerd zijn * Respectvol omgaan met paarden * Kennis van paarden (omgang, gedrag, aard, lichaamstaal, etc.) * Signalen van paarden kunnen oppikken en op de juiste manier interpreteren. * Vertrouwd zijn met het gedrag van de paarden * Vertrouwen van de paarden

6.2 Opleidingen en cursussen

Er zijn diverse opleidingen die gevolgd kunnen worden om zorg met paarden te gaan geven. Ook zijn er diverse cursussen om uw kennis op het gebied van zorg en/of paarden te vergroten. In tabel 5 is een overzicht gegeven van een groot aantal opleidingen en cursussen op het gebied van zorg en paarden.

Een diploma is zeer gewenst om de kwaliteit van de activiteiten en therapie te waarborgen, zowel op het gebied van zorg, paard en de combinatie van zorg en paarden.

Tabel 5: Overzicht van de opleidingen en cursussen omtrent zorg en paarden.

	Zorg	Paard	Zorg en Paard
MBO Niveau 2,3 en 4	- Helpende Zorg en Welzijn - Verzorgende IG - Maatschappelijke Zorg * - Pedagogisch werker kinderopvang of jeugdzorg* - Medewerker gehandicaptenzorg * - Medewerker volwassenenwerk* - Sociaal Cultureel werker - Sociaal maatschappelijk dienstverlener * voorheen onderdeel van SPW	- Dierv verzorging - Paardenhouderij - Ondernemen, Dier & Gedrag	- Werkbegeleider zorgbedrijf - Zorg & leefomgeving (dier)
HBO	- Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH) - Culturele en Maatschappelijke Vorming (CMV) - Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD) - Pedagogiek - Creatieve therapie	- Diermanagement - Dier en veehouderij - Management, dier en gezondheid	- Ecologische pedagogiek – Eco Mediated Pedagogy (EMP) (Hogeschool Utrecht) - Major Dieren in de Zorg (Van Hall Larenstein) - Minor hulpverlening met paarden (NHL hogeschool)
Post-HBO			- Equithérapie (SHP-E(NL))
WO	- Pedagogische wetenschappen - Verplegingswetenschappen	- Dierwetenschappen	
Cursussen	- Psychiatrie - M.b.t. hulpverlening - Systeemgericht werken - Agressie training	- ORUN (minimaal niveau 2) - Cursuscentrum dierv verzorging Barneveld - Videocursussen KNHS - Natural Horsemanship (NH) - Hoefbekappen	

Stap 3: Paarden en voorzieningen

	Blz.
7. Welzijn	31
8. Geschiktheid	37
9. Benodigdheden	41

7. Welzijn paarden

Veel bewegen, frisse lucht, kleine hoeveelheden voer over de hele dag verspreid en gezelschap van soortgenoten zijn de vier natuurlijke basisbehoeften van het paard. Het paard streeft voortdurend naar het bevredigen van deze basisbehoeften. Hoe beter hieraan voldaan wordt, hoe beter het met het welzijn van het paard is gesteld.

Wat wordt verstaan onder het welzijn van paarden?

Het welzijn van een paard wordt bepaald door de mate waarin het dier in staat is om natuurlijk gedrag te vertonen en door de gezondheidstoestand van het dier. De definitie van welzijn luidt als volgt:

Een mentale toestand van welbevinden, die ontstaat als het dier in voldoende mate in zijn natuurlijke behoefte kan voorzien en waarbij het dier vrij is van pijn en andere ongemakken.

Deze definitie is gebaseerd op de vijf vrijheden die zijn opgesteld door het Brambell comité in 1965. De vijf vrijheden zijn:

1. Vrij van honger, dorst en onjuiste voeding
2. Vrij van fysieke en thermale ongemakken
3. Vrij van pijn, letsel en ziekte
4. Vrij van angst en chronische stress
5. Vrij om natuurlijk gedrag te uiten.

De vijf vrijheden bieden handvatten voor de beoordeling van het paardenwelzijn. Als er aan één of meer van deze vijf vrijheden langere tijd niet wordt voldaan, kan het welzijn van het paard geschaad worden. Dit betekent niet dat er direct een welzijnsprobleem is als er tijdelijk niet aan één van de vijf vrijheden wordt voldaan, bijvoorbeeld door ziekte of een blessure.

Vandaag de dag is er veel aandacht voor het welzijn van paarden. Daarom zijn onderzoekers van Wageningen UR Livestock Research samen met de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht en de Gezondheidsdienst voor Dieren bezig een welzijnsmonitor te ontwikkelen voor de paardenhouderij, die eind 2011 beschikbaar wordt. Deze [welzijnsmonitor](#) kijkt allereerst naar de gezondheid van het paard en neemt daarin allerlei omgevingsfactoren mee, zoals: huisvesting, stalklimaat, voeding, hygiëne en andere aspecten in de bedrijfsvoering.

7.1 Aard van het paard

Paarden zijn van oorsprong **prooidieren**. Om te kunnen overleven was het efficiënt om in een kudde te leven. Daarom staat het paard ook bekend als een **kuddedier**. Om met een kudde te overleven is een snelle en subtiele onderlinge communicatie noodzakelijk, om binnen seconden op de juiste manier op gevaar te kunnen reageren. Sociaal en lichamelijk contact zijn dan ook essentiële behoeften. Binnen de kudde heerst een rangorde, die wordt uitgevochten tussen paarden onderling binnen de kudde. Daarom is het belangrijk rekening te houden met het feit dat paarden kunnen slaan en bijten naar elkaar wanneer ze in groepen bijeen zijn. Tevens is het paard een **vluchtdier**, omdat de eerste reactie van het paard bij dreigend gevaar vluchten is (overlevingsinstinct). Het gedrag van het paard wordt mede bepaald door zijn zeer goede herinneringsvermogen. Goede of slechte herinneringen uit het verleden zal het paard altijd onthouden.

De zintuigen (reuk, gehoor, gevoel, smaak en gezicht) van het paard zijn in verschillende mate ontwikkeld. Het gezichtsvermogen van het paard bestaat uit bijna 360°, waarbij het paard zowel dichtbij als ver af en ook opzij vrij goed kan zien, alleen weinig in perspectief. Het paard kan niet zien wat het recht boven zich of direct achter zich bevindt. Waarschuw paard dan ook als u van achteren het paard nadert. Verder kan het paard beter in het donker zien dan in het licht.

Aan de ooguitdrukking, het oren spel en de gehele lichaamshouding is vaak af te lezen hoe de gemoedstoestand van het paard is. Bij pijn gaat het paard afwijkend gedrag vertonen.

Daarom is het belangrijk om de signalen te herkennen, want dan kan men hierop inspelen.

In 2008 en 2009 is er gewerkt aan het project '[Match or Mismatch](#)'. Doel van het project was om meer kennis en inzicht te krijgen over wanneer en waarom ervaren trainers een bepaalde paard-ruiter combinatie wel of niet passend vinden. Het resultaat is een verzameling filmpjes die u helpt stap voor stap de lichaamstaal van een paard te leren herkennen. Door de instructies en oefensessies aandachtig te bekijken en uit te voeren, ontdekt u of u dezelfde blik op paarden hebt als de trainers uit dit project.

7.2 Huisvesting

Paarden kunnen op verschillende manieren gehuisvest worden. We kennen individuele huisvesting, groepshuisvesting in een loopstal (met of zonder uitloop) of groepshuisvesting in een bewegingsstal. Er kan gekozen worden voor continue (24 uur per dag) weidegang, weidegang overdag en 's nachts in de stal of enkele uren weidegang overdag en de rest van de tijd in de stal. De keuze ligt bij de eigenaar en kan afhankelijk zijn van het gebruiksdoel en de beschikbare ruimte.

De belangrijkste punten bij huisvesting zijn:

Natuurlijk gedrag:

- De paarden moeten dagelijks mogelijkheden krijgen voor sociaal contact (ruiken, snuffelen, zien of aanraking) met andere paarden.
- De paarden moeten gedurende de dag voldoende beweging krijgen. Richtlijn hiervoor is minimaal 4 uur per dag vrij bewegen buiten de stal.

De belangrijkste punten van weidegang zijn:

- Paarden moeten zoveel mogelijk hun eigen natuurlijke gedragingen kunnen uitvoeren. Om dit te bevorderen kunt u gebruik maken van het '[Paddock Paradise Systeem](#)'.
- Probeer de paarden zoveel mogelijk in groepen of koppels te houden en hou daarbij rekening met de groepsindeling. Zorg dat de paarden goed met elkaar overweg kunnen en voorkom eenlingen.
- Het introduceren van nieuwe paarden in de groep moet geleidelijk verlopen. Zet niet meteen alle paarden bij elkaar, maar neem er de tijd voor zodat het paard echt in de groep kan worden opgenomen. Dit kunt u doen door het nieuwe paard met een van de paarden in de groep (waar het paard bijvoorbeeld in de stal ook naast staat) in het weiland te plaatsen naast het weiland waar de groep loopt. Hierdoor kunnen deze twee paarden een band opbouwen en het nieuwe paard kan wennen aan de groep.
- Het weiland moet genoeg bewegingsvrijheid bieden, zodat de groep paarden genoeg ruimte hebben om te bewegen en om zich even terug te trekken uit de groep. De richtlijn hiervoor is per paard 0,5 tot 1 ha weiland, dit is wanneer u ook de productie van ruwvoer meerekent. Anders wordt 1 ha weiland voor 4 paarden geadviseerd.
- Wanneer paarden gedurende 8 uur of meer overdag buiten zijn, dient het weiland een vrij toegankelijke [schuil- en schaduwplek](#) te hebben. Zodat de paarden kunnen schuilen tegen de kou, warmte, regen, zon of andere weersinvloeden en tevens tegen insecten. Deze schuil- of schaduwplek kan bestaan uit een open stal, een afdak of bomen.

- De omheining van het weiland moet goed zichtbaar zijn voor de paarden en het draad of lint moet strak genoeg staan. Voor het verbinden van stukken draad of lint kunt u speciale verbindingsstukken gebruiken. Wanneer het paard vast komt te zitten/liggen in het draad, schiet het draad bij deze verbindingsstukken los. Hierdoor is het draad niet meteen kapot en kunt u het draad door die verbindingsstukken zo weer aan elkaar zetten.

Door uw weide aan te passen zal het paard zich minder snel gaan vervelen, waardoor stereotype gedrag vermeden wordt. Tevens wordt voorkomen dat het welzijn van het paard geschaad wordt.

De belangrijkste punten van stalling zijn:

- Paarden moeten zoveel mogelijk hun eigen natuurlijke gedragingen kunnen uitvoeren. Groepshuisvesting in een bewegingsstal is hiervoor de beste optie, maar voor de meeste paardenhouders niet weggelegd.
- Bij individuele huisvesting is het belangrijk om rekening te houden met de stalindeling. Paarden die goed met elkaar op kunnen schieten kunnen het beste naast elkaar in de box geplaatst worden, ook samen in de wei brengt veiligheid en rust met zich mee. Tevens het (vaak) wisselen van burens zorgt voor veel onrust bij de paarden.
- Bij groepshuisvesting is het van belang om constante en stabiele groepen te houden van paarden die gewend zijn in groepen te leven (door opfok op jonge leeftijd). Wisselende groepen en paarden die niet gewend zijn in groepen te leven kunnen voor grote risico's zorgen.

Ruimte:

- De stallen moeten ruim genoeg zijn. Voor individuele huisvesting gelden de volgende eisen:
 - Een minimale vloeroppervlakte van twee keer de stokmaat(schofthoogte) in het kwadraat ($(2 \times \text{stokmaat})^2$) voor pony's (kleiner dan 1,56m) en voor paarden (groter dan 1,56m) een box oppervlakte van minimaal 10m².
 - De kortste wand van de stal moet minimaal 1,5 keer de stokmaat zijn.
 - De box wand moet minimaal 2,20 meter hoog zijn, waarbij niet alle vier de wanden in zijn geheel dicht zijn, zodat sociaal contact mogelijk is.
- De richtlijnen voor groepshuisvesting zijn:
 - Loopstallen met groepen van 2-4 paarden dienen een oppervlakte te hebben van het aantal paarden keer de stokmaat in het kwadraat ($(2 \times \text{stokmaat})^2$). Van elk paard wordt apart de minimale vloeroppervlakte berekend en dat wordt bij elkaar opgeteld.
 - Voor loopstallen met groepen met meer dan 4 paarden wordt volstaan met minimaal 1,70 maal de stokmaat in het kwadraat, dit wordt gedaan vanaf paard nummer 5 en meer.
 - Bij groepshuisvesting in een bewegingsstal is 30-50 m² per paard de richtlijn.
- De stallen mogen geen scherpe onderdelen bevatten.

Stalklimaat: (licht, luchtvochtigheid, temperatuur, ventilatie en hygiëne)

- Er wordt geadviseerd om de stallen met zoveel mogelijk natuurlijk licht te verlichten. Hierbij word 80 lux (of 10% van het vloeroppervlak) gedurende acht uur per dag per box als een minimum gezien.
- De optimale relatieve luchtvochtigheid (RV) moet 60 tot 70% bedragen. Dit wil zeggen dat in de lucht 60-70% van bij een bepaalde temperatuur max. mogelijke waterdamp aanwezig mag zijn.
- In stallen zonder isolatie wordt aangeraden om de luchtvochtigheid in de stal niet meer dan 10% hoger te laten zijn dan de luchtvochtigheid buiten.
- Over het algemeen wordt een staltemperatuur tussen de 2 en 15 °C aanbevolen.
- Het is belangrijk rekening te houden met het feit dat paarden bij hele lage temperaturen meer behoefte hebben aan ruwvoer. Omdat de energiebehoefte van het paard dan omhoog gaat met 23-64%. Ze hebben de extra energie die bij het verteren van het ruwvoer vrijkomt nodig om hun lichaam op temperatuur te houden.

- De ventilatiebehoefte in een paardenstal is 250 kubieke meter lucht per uur met een minimale luchtinlaat van 500 vierkante centimeter en een luchtsnelheid van niet hoger dan 0,5 m/s.
- Concentraties van gassen zoals koolstofdioxide, ammoniak en waterstofsulfide moeten zo laag mogelijk worden gehouden. Maximale concentraties zijn respectievelijk 3000 part per million (ppm), 20 ppm en 0,5 ppm.
- Aanbevolen wordt dat de hoeveelheid stofdeeltjes in de lucht niet boven de 4 mg/m³ uit komt.
- De stallen moeten schoon zijn, genoeg bodembedekking (stro, zaagsel, houtsnippers, etc.) bevatten en regelmatig gemest worden. Tevens is het ook verstandig om mest uit het weiland te halen, om de kans op wormbesmettingen te verminderen.
- Regelmatig reinigen en ontsmetten (desinfecteren) van boxen of andere ruimten is een voorzorgsmaatregel om de verspreiding van ziekten tegen te gaan.

Voor meer informatie over de manieren van huisvesting, het stalklimaat of weidegang kunt u kijken in het '[Handboek huisvesting paarden](#)' of kunt u videocursussen bekijken op abouthorses.tv. U kunt zich gratis aanmelden bij abouthorses, waarna u vele filmpjes gratis kunt bekijken.

7.3 Voeding

Voeding is een essentieel onderdeel bij het houden van paarden. Het systeem van het paard is erop ingesteld dat hij de hele dag door (16-18 uur per dag) kan eten. In de vrije natuur is het paard dan ook veel aan het kauwen, waardoor er speeksel vrijkomt. Het speeksel heeft niet alleen een rol bij de voorvertering en het doorslikken van het voedsel, maar het neutraliseert ook het maagzuur dat wel 24 uur per dag wordt geproduceerd. Als een paard de hele dag kan eten, is dat geen enkel probleem, er komt voldoende speeksel vrij om het zuur te onderdrukken. U kunt zich echter voorstellen dat er wel iets misgaat als een paard over slechts een paar voerbeurten verdeeld iets te eten krijgt. Het maag-darmkanaal hoort voor 80% gevuld te zijn, net zoals in de vrije natuur het geval is.

Een gezonde darmflora draagt bij aan de weerstand van het paard.

De belangrijkste punten van voeding zijn:

- De voeding van het individuele paard moet op zijn behoeften worden afgestemd, waarbij het beste is om de voeding over meerdere porties te verdelen. Hierdoor kunnen stalondeugden (kribbebijten, luchtzuigen, weven, etc.) voorkomen worden.
- Let op de kwaliteit van het [ruwvoer](#) en krachtvoer. Zorg dat het paard voldoende essentiële voedingsstoffen binnen krijgt. Zorg daarom dat u altijd een analyse van het voer tot uw beschikking hebt. Wanneer er tekorten zijn, kunt u dit aanvullen door het geven van extra (kracht)voer of supplementen.
- Verander geleidelijk van voersoort bij het gebruik van een nieuw soort, om de gezondheid van het paard niet te schaden.
- De paarden moeten continu beschikken over voldoende vers drinkwater (in de stalling en in het weiland).

Ruwvoer:

- Om het maag- en darmstelsel van paarden goed te laten functioneren zijn voldoende vezels en een structuurrijk rantsoen belangrijk. Structuurrijk ruwvoer met een lage voedingswaarde is moeilijker te vernalen en verteren dan krachtvoer en zorgt voor een langdurigere vulling van het spijsverteringsstelsel. Daarom is het ook aan te raden om paarden eerst ruwvoer te voeren voordat u krachtvoer voert.
- Ruwvoer zijn voedermiddelen met een vezellengte van ca. 8mm. Er zijn verschillende soorten: hooi, kuil, luzerne, stro, maïs, gras, etc..

- De minimale hoeveelheid ruwvoer die een paard nodig heeft is 1,2 kg vers hooi of 1,3-1,8 kg vers kuil per 100 kg lichaamsgewicht afhankelijk van de vochtigheid. Dit is de basis van het rantsoen, per individu kan de hoeveelheid voeding erg verschillen.
- Het beste is om ruwvoer laag op de grond te geven, dit is de meest natuurlijke houding voor het paard. Door gebruik te maken van een 'slowfeeder' (een bak met een rooster over het voer), wordt ervoor gezorgd dat de opname van ruwvoer wordt vertraagd en tevens voorkom je dat het ruwvoer bij gebruik in een paddock over de grond gesleept wordt en het paard veel zand opneemt.
- Het probleem bij weidegang voor sommige paarden kan zijn, de overdosis aan voedingsstoffen (een te hoog suikergehalte). Als het weiland te veel rijk gras bevat, geef het paard dan altijd eerst wat hooi te eten, zodat de paarden niet te hongerig zijn en het gras naar binnen schrokken of beperk de weidetijd. Tegenwoordig bestaan er ook speciale graszaadmengsels voor paarden, daar zitten meer kruiden in en veel minder suikers. Belangrijk is om rekening te houden met giftige planten die in een paardenweide kunnen voorkomen.

Krachtvoer:

- Krachtvoer zijn voederdermiddelen met een vezellengte van < 8mm. Er zijn verschillende soorten: brok, haver, muesli, graan, etc..
- Als er krachtvoer wordt gegeven moet dit over meerdere porties (2-5) per dag verdeeld worden waarbij er niet meer dan 1,5-2 kg per keer wordt gevoerd.
- De hoeveelheid krachtvoer dient aangepast te worden aan het ras en het gebruiksdoel.

Supplementen:

- Een (eenvoudige)liksteen zonder andere toevoegingen is aan te raden, omdat het alledaagse rantsoen te weinig zout bevat.
- Wees voorzichtig met het voeren van andere supplementen, doe dit alleen wanneer het nodig is. Bij overdreven gebruik van voedingssupplementen kan de gezondheid van het paard in het geding komen.

Overleg het gebruik van supplementen en de gehele voeding eventueel met uw dierenarts of een voedingsdeskundige. Voor meer informatie kunt u de videocursussen bekijken op abouthorses.tv of kijk eens op de website van VoerVergelijk.nl.

7.4 Gezondheid

Preventie is een essentieel onderdeel van de aanpak van besmettelijke paardenziekten en een waarborg voor de gezondheid. Een sluitend I&R systeem (Identificatie & Registratie systeem) draagt bij aan het opzetten van een gezondheidsbeleid waarin besmettelijke dierziekten, verwaarlozing en mishandeling van paarden te beheersen en te controleren zijn. Alle paarden binnen de Europese Unie zijn te identificeren aan hun paspoort en een chip (transponder) die in de hals van het paard is ingebracht. De gegevens van het paard worden vastgelegd in de database van de paspoort uitgevende instantie. Gezondheidsbegeleiding van paarden vraagt tevens om registratie van routinebehandelingen, zoals toediening van medicamenten, vaccinaties en ontwormingen. Als het paard bedoeld is voor menselijke consumptie moeten toegediende medicijnen in het paspoort worden genoteerd.

Voor de verdere controle en het op peil houden van de gezondheid van het paard kunt u denken aan de dierenarts, hoefsmid en tandarts als belangrijkste personen. Waar nodig kunt u gebruik maken van andere deskundigen, zoals een fysiotherapeut, een osteopaat, een acupuncturist, een natuurgeneeskundige, een zadelmaker, enz..

Bijna 60% van de paarden in Nederland is te dik, daarom is het belangrijk de conditie van uw paard te beoordelen. Door gebruik te maken van de Body Conditie Score ([BCS](#)) of een Cresty Neck Score ([CNS](#)), kunt u beoordelen of uw paard te mager of te dik is. De Body Conditie Score beoordeelt het hele paard en de Cresty Neck Score beoordeelt de nek en hals. De score wordt gegeven van 0 – 5. Wanneer uw paard te dik of te mager blijkt te zijn, geef het paard dan niet opeens heel weinig of veel voer, maar doe dit geleidelijk aan. Anders kan het de gezondheid van het paard schaden.

Dierenarts

Door te vaccineren wordt de opbouw van afweerstoffen gestimuleerd. Hierdoor wordt het immuunsysteem van het paard ondersteund of geactiveerd zodat het beter kan reageren op de ziekteverwekkers die infectieziekte veroorzaken. In Nederland worden voor verschillende paardenziekten gevaccineerd, namelijk Tetanus, Influenza, Equine Herpes Virus en Droës. In overleg met de dierenarts kunt u een vaccinatieprogramma afspreken. Ook kunt u in overleg met de dierenarts een mestonderzoek laten doen alvorens het paard ontwormd wordt. De dierenarts kan u dan een goed advies geven over het ontwormen (wanneer, hoe vaak, welk middel, etc.). Neem ook altijd contact op met de dierenarts bij acute gezondheidsproblemen of als er tekenen zijn van veranderde gezondheid. Voor meer informatie kunt u het 100 seconden filmpje op [GD Horse Care](#) bekijken.

Hoefsmid

De hoeven van het paard moeten regelmatig bekapt of beslagen worden door een erkend hoefsmid. De frequentie van het bekappen of beslaan hangt van diverse factoren af, zoals leeftijd, seizoen, voeding en het gebruik van het paard. Als richtlijn kan men 6 tot 8 weken aanhouden voor controle van de hoeven. Voor meer informatie hierover kunt u kijken op de website van de Nederlandse Vereniging van Hoefsmeden ([NVvH](#)) of contact opnemen met een van de erkende hoefsmeden.

Gebitsverzorger

Het is belangrijk om een paard met enige regelmaat maar toch zeker minimaal één keer per jaar door een goede paardentandarts te laten controleren. De tanden en kiezen kunnen ongelijkmatig slijten, waardoor het gebit niet meer goed over elkaar heen maalt en er scherpe randen (haken) kunnen ontstaan. Ook kan het zijn dat er iets mis gaat bij het wisselen van het melkgebit en er oude kiezen over nieuw opkomende kiezen zitten (doppen). Dit kan een paard veel last bezorgen. Voor meer informatie hierover kunt u kijken op de website van de Nederlandse Vereniging van Gebitsverzorgers bij paarden ([NVvGP](#)) of contact opnemen met een van de erkende gebitsverzorgers bij paarden.

8. Geschiktheid

Bij zorg met paarden is het belangrijk dat er paarden worden gebruikt die geschikt zijn voor verschillende activiteiten, maar ook voor verschillende doelgroepen. Waar moet u op letten wanneer u een paard in wilt zetten in de zorg? Waarom is een paard juist geschikt voor dit werk? Welke functie vervult een paard? Wat voor training heeft een paard nodig? Op deze vragen krijgt u een antwoord in dit hoofdstuk.

8.1 Functies van de paarden

Paarden kunnen verschillende functies tijdens activiteiten innemen. Hierbij geldt wel een vuistregel:

Een paard is een paard en blijft een dier.

Het paard kan gebruikt worden als een grote vriend, een maatje of een partner bij de verschillende activiteiten van zorg met paarden. Daarnaast kan het paard de cliënt ook motiveren, activeren of stimuleren om mee te doen met de activiteiten, waaronder therapie. Het kan een extra impuls zijn voor de cliënt.

Waarom zijn paarden zo geschikt?

Het paard beschikt over enkele unieke eigenschappen die het proces tussen paard en cliënt kunnen bevorderen, namelijk:

De warmte en de zachtheid van de huid, evenals de **bewegingen** maken het paard tot een sterk overdrachtsfenomeen. De verschillende bewegingen (stap, draf, galop, tölt, telgang) van het paard hebben een specifieke werking op het functioneren van de mens. Paarden zijn gevoelige dieren. Ze communiceren via minieme signalen afkomstig van het lichaam, begrijpen geen dubbele boodschappen en reageren voornamelijk op non-verbale signalen. Het paard beschikt over een grote intelligentie en buitengewone **sociale vaardigheden** in de omgang met zijn soortgenoten, maar ook richting de mens. Het paard kan niet oordelen of kritiek uiten, het paard **accepteert** iedereen. Hierbij is wederzijds begrip. De grootte en kracht van de paarden zorgen op een natuurlijke manier voor ontzag en maken het mogelijk dat ze mensen kunnen dragen.

Voor het geven van activiteiten van zorg met paarden is het verstandig om een stabiele groep paarden te gebruiken. De cliënten kunnen gehecht raken aan de paarden en wanneer er veel met verschillende paarden wordt gewerkt kan dit voor emotionele problemen zorgen bij de cliënt. Een vraag die altijd in uw achterhoofd moet blijven spelen is: Kun je het paard belasten met alle kwalen en beperkingen van mensen?

8.2 Geschikte paarden

Het is belangrijk bij de keuze van een paard voor een bepaalde ruiter, dat het paard en de ruiter qua grootte, bouw, doel en interesse bij elkaar passen. Bij de keuze van een paard moet op de volgende punten gelet worden:

- De grootte

Omdat de begeleider direct oogcontact moet kunnen maken met de ruiter en de ruiter moet kunnen ondersteunen is het belangrijk dat de paarden niet te groot zijn. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kinderen en volwassenen, waarbij over het algemeen wordt uitgegaan van een maximale stokmaat van 1.60m. Hierbij wordt er ook op gelet op dat de paarden sterk genoeg zijn om een volwassen gewicht te dragen. Daarom zal men bij grote en zware ruiters ook over grote en zware paarden moeten beschikken.

- De breedte en lengte

Een breed paard is het meest geschikt voor het rijden op een dekje of zonder zadel. Bij een breed paard is de rug vrij vlak en heeft het paard vaak een lage schoft, waardoor een betere zitbalans voor de cliënt mogelijk wordt gemaakt. Een smal paard is geschikt voor personen die niet in staat zijn de benen te spreiden. Bij een smal paard is de rug vrij hellend en heeft het paard vaak een hoge schoft. Het is ook belangrijk te kijken naar de lengte van de rug. Zo geeft een lange rug meer vering maar is zwakker dan een korte of gemiddelde ruglengte. De bespiering is hierbij van groot belang. Voor bijvoorbeeld backriding is een lange rug een vereiste.

- Kleur en aftekeningen

Paarden met een lichte kleur en paarden met lange, dikke manen en staart zijn het meest geliefd. Ook paarden met aparte kleuren en aftekeningen zoals Appaloosa's en platenbonte paarden zijn gewild. Daarom is het aan te raden om paarden met duidelijk verschillende kleuren en aftekeningen bijeen te brengen in één stal. De kleur en aftekening van het paard kunnen dus de keuze van de cliënt beïnvloeden, maar ze kunnen ook bewust ingezet worden bij een therapie.

- De bewegingen

Het is het fijnst om op een paard te rijden, dat zich soepel en met voldoende ruimte beweegt. De bewegingen van het paard moeten hierbij zuiver van beenzetting en zo correct mogelijk zijn.

- Leeftijd

Wanneer je met een paard kunt beginnen is erg afhankelijk van het paard zelf. Voor activiteiten waarbij geen zware inspanning geëist wordt, kan gebruik gemaakt worden van paarden met een leeftijd vanaf 4 jaar. Bij intensieve activiteiten (zoals rijden, menen en therapie) is het belangrijk dat er lichamelijk en geestelijk volgroeide paarden worden gebruikt waarbij het karakter gestabiliseerd is. Omdat therapie veel van een paard vergt, hanteren ervaringsdeskundigen en therapeuten de richtlijn dat een paard dat voor therapie wordt ingezet minimaal 7 jaar oud moet zijn.

- Geslacht

Voor het geven van activiteiten van zorg met paarden is het verstandig om een stabiele groep paarden te gebruiken van merries en/of ruinen van verschillende leeftijden. Het is niet aan te raden om hengsten te gebruiken. Over het algemeen zijn hengsten minder makkelijk in de omgang en ook huisvesten in een groep is moeilijk te realiseren.

- Het karakter

De paarden moeten in omgang en tijdens de verschillende activiteiten rustig, braaf en betrouwbaar en zijn (ongecompliseerd karakter), maar met behoud van sensitiviteit. De paarden mogen dus gevoelig zijn, maar niet overgevoelig waardoor schrikreacties ontstaan en ook moeten de paarden kalm en zonder stress op plotselinge gebeurtenissen reageren. Verder is het van belang dat ze zowel fysiek als mentaal gezond en sterk zijn en geen traumatische ervaringen (bijvoorbeeld met mensen) hebben, waardoor ze eventueel onvoorspelbaar kunnen worden. De paarden moeten nieuwsgierig richting de mens zijn (mensgericht), maar niet te opdringerig. Ze moeten open staan voor de activiteiten en tot interactie uitnodigen, hun grenzen goed aangeven en tolerantie tonen in het gebruik. Ten slotte moeten de paarden looplust, zin en vertrouwen hebben om met je te willen werken.

In bijlage I wordt er een overzicht gegeven van paardenrassen met hun geschiktheid op verschillende onderdelen.

8.3 Aanschaf paarden

Bij de aanschaf van paarden is het belangrijk dat er een deskundig persoon meegaat, die het gedrag van het paard kan lezen/begrijpen. Zodat er meteen een zo'n geschikt mogelijk paard kan worden aangeschaft voor het geven van zorg met paarden.

Verder is het verstandig om een schriftelijke koopovereenkomst op te stellen. Hierin komt te staan: de afgesproken prijs, datum van koop/verkoop, etc.

Ook kan het verstandig zijn om een proefperiode van bijvoorbeeld een maand af te spreken. Een proefperiode kunt u gebruiken om het paard beter te leren kennen en te kunnen beoordelen of het paard ook daadwerkelijk geschikt is voor uw gebruiksdoel. De duur van de proefperiode kan dan ook in de koopovereenkomst worden opgenomen.

Om te kunnen beoordelen of u een gezond paard koopt, kunt u ook afspreken met de verkoper om een veterinaire keuring bij het paard uit te voeren. Na deze keuring krijgt u bij goede gezondheid een gezondheidsverklaring van de keuringsdierenarts.

8.4 Training

Paarden die voor activiteiten met cliënten worden ingezet moeten goed getraind zijn. Mensen met een beperking functioneren nu eenmaal anders dan mensen zonder een beperking en daarom is het belangrijk dat de paarden over de eigenschappen beschikken die genoemd zijn bij geschikte paarden (zie 8.2).

Bij de training van de paarden gaat het er vooral om dat de paarden betrouwbaar, gehoorzaam en goed aan de hulpen zijn. Een paard moet gewend zijn aan verschillend aangepast harnachement, hulpmiddelen, onverwachte en abnormale geluiden, belasting en bewegingen en het gebruik van liften, rolstoelen en andere technische hulpmiddelen. Het moet leren bij de diverse manieren van op- en afstijgen rustig te blijven staan en gewend zijn aan naast hem lopende begeleiders. Verder moet het paard drie goede en zuivere gangen beheersen en bekend zijn met of getraind zijn voor de verschillende activiteiten waar het voor ingezet wordt zoals rijden, longeren, voltigeren, mennen, therapie, hufbedrijven, leiden, grondwerk, etc.

Paarden iets aanleren Kan op de volgende manieren:

- Positieve bekrachtiging is de methode waarmee we gewenst gedrag bevorderen door er een beloning aan te verbinden (klassieke conditionering). De beloning moet in verhouding staan tot wat het gedrag u waard is.
- Negatieve bekrachtiging is de methode waarmee we ongewenst gedrag verminderen door er bijvoorbeeld niet op te reageren. Als een paard te overheersend wordt, kunt u het de rug toe draaien. Of bij het rijden onder het zadel wanneer de ruiter druk geeft met zijn been, zal de reactie van het paard zijn deze druk te ontwijken door ervoor weg te lopen. Het paard wijkt dus voor de druk (operante conditionering).
- Daarnaast kan er ook nog gewenning ontstaan. Door het voortdurend herhalen kun je een paard laten wennen aan een bepaald voorwerp of een bepaalde omstandigheid.

Tijdens de training, maar ook tijdens de activiteiten is het erg belangrijk dat de eigenaar of de persoon die met de paarden werkt, de paarden goed kent omdat deze persoon continu de gemoedstoestand van het paard moet kunnen aflezen en moet kunnen inschatten hoe de draagkracht in verhouding staat tot de draaglast.

Een zorgvuldige afstemming op de verhouding draagkracht - draaglast is van essentieel belang.

Enkele tips en adviezen voor het inzetten van uw paard:

Beleid ten opzichte van gewicht:

- Het is verstandig om een gewichtslimiet in te stellen (van bijvoorbeeld 95 kg) voor het rijden op een paard, omdat anders de draaglast (belasting) groter wordt dan de draagkracht.

Inzetbaarheid:

- Paarden mogen maximaal twee keer per dag ingezet worden, niet direct na elkaar.
- Bij het twee keer inzetten van een paard moet er minimaal 2 à 3 uren tussen zitten.
- Bij een intensieve activiteit of therapiesessie het paard maar één keer per dag inzetten.
- Na gebruik het paard in zijn eigen omgeving terugzetten (weide of groepsbox met soortgenoten), zodat het paard weer paard kan zijn.

Training:

- Zorg ervoor dat de paarden getraind worden door vakkundige personen. Op deze manier kunnen de paarden gecorrigeerd worden, een ontspannende training hebben en/of even op een andere manier belast worden, waardoor ze geïnteresseerd blijven.
- Deze aanvullende training kan plaatsvinden door middel van een stapmolen, longeren, menen (dressuur, vaardigheid, les, buitenrit), rijden (dressuur, springen, les, buitenrit) of andere activiteiten.
- Belangrijk om de training af te wisselen en veel variatie er in te houden.
- Als de paarden in de stapmolen lopen of gelongeerd worden, is het belangrijk dat de paarden af en toe van kant wisselen (linksom en rechtsom).

9. Benodigdheden

Er zijn verschillende benodigdheden die eraan bij kunnen dragen van de activiteiten met paarden een succes te maken. Deze benodigdheden kunnen gezien worden als randvoorwaarden voor de activiteiten, denk hierbij aan het terrein of de bak waar de activiteiten plaatsvinden, het harnachement en rijkleding en tot slot het gebruik van eventuele hulpmiddelen.

9.1 Terrein en bak

Waar de activiteiten plaatsvinden is afhankelijk van de mogelijkheden, zoals bijvoorbeeld in een bak, een weiland, etc. Het terrein waar de activiteiten plaatsvinden, maar ook het terrein eromheen moet vlak zijn zonder oneffenheden of struikelgevaar. Verder is het belangrijk dat voor bepaalde activiteiten de omgeving zelf zo weinig mogelijk 'extra' prikkels heeft. Sommige cliënten zijn snel afgeleid. Voor hen is een afscheiding (van een weg, van de tuin van de burens, etc.) noodzakelijk. Dit kan worden gerealiseerd door bijvoorbeeld een bosschage. Andere cliënten voelen zich gauw opgesloten en hebben meer behoeften aan een open terrein.

De afmetingen van de meest gangbare rijbakken zijn 20 bij 40 meter. Bij het aanleggen van een bak kunt u ook overwegen verlichting en/of een sproei installatie te plaatsen.

Of de activiteiten nu in een binnenbak, buitenbak, half open bak of op een weiland plaatsvinden, de ondergrond moet goed zijn. De bovenlaag moet qua dikte minimaal 10-15 cm zijn, aangebracht op een goed geëgaliseerde, draagkrachtige en doorlatende ondergrond. Er zijn verschillende bodemsoorten waar voor gekozen kan worden, zoals: zand, gras, houtsnippers, [kokosvezels](#), kunststofvezels, etc. Tevens kan er gekozen worden voor [All Weather Tuft](#) bodems (de altijd berijdbare bak) of [eb- en vloedbodems](#). Voor meer informatie over de verschillende soorten bodems kunt u terecht bij een bak/bodem aanlegger.

9.2 Harnachement en kleding

Het harnachement van de paarden is erg verschillend per activiteit. Het is altijd belangrijk dat het materiaal sterk en goed onderhouden is, om ongemakken te voorkomen. Tevens is het verstandig om voor elk paard eigen harnachement te gebruiken, zodat het passend is en geen schuur- en/of drukplekken veroorzaakt. Tabel 6 geeft een overzicht van welke materialen er nodig zijn voor welke activiteit. In de tabel wordt ook de rijkleding voor de ruiters besproken. Voor meer informatie over deze materialen kunt u terecht bij een ruiterzaak bij u in de buurt.

Tabel 6: Overzicht van materialen voor de verschillende activiteiten met eventuele opmerkingen.

Activiteit	Materialen	Opmerkingen
Longeren	- Hoofdstel of halster - Longeerlijn (enkel of dubbel) - Longeerzweep - Longeersingel + eventueel een dekje - Eventueel bijzetteugels	
Mennen	- Men hoofdstel (meestal met oogkleppen) - Schofstuk met staartriem of culeron - Borststuk - Broek - Leidsels - Menwagen	Er zijn marathonwagens, concourswagens, recreatiewagens en nog veel meer. De keuze van de wagen is afhankelijk van het gebruik.
Rijden	- Hoofdstel met of zonder bit - Teugels - Zadel + zadeldekje	Per paard moet er gekeken worden welk bit het beste bij het paard en het gebruik past. Het is van belang dat er een goed passend zadel wordt gebruikt. Er zijn speciale dressuur-, spring-, veelzijdigheid-, western-, wintec- en kinderzadels verkrijgbaar, elk met een eigen functie en doel.
Verzorgen	- Halster + halstertouw - Verschillende soorten borstels - Zweetmes	Het beste is om voor ieder paard eigen borstels te gebruiken. Op deze manier wordt overdracht van bijvoorbeeld schimmels voorkomen.
Voltigeren	- Hoofdstel - Voltigesingel + een voltigedekje of westerndekje bij pony's - Longeerlijn - Longeer- of voltigezweep	De voltigesingel is van leer en heeft twee handvatten, die vrij ver uit elkaar geplaatst zijn. Door de handvatten aan deze singel heeft de ruiter veel houvast en het kan helpen de juiste houding en stabiliteit te krijgen op het paard.
Kleding	Voor paardrijden: - Paardrijbroek - Paardrijlaarzen of gewone laarzen - Veiligheidscap - Evt. een bodyprotector Over het algemeen: - Stevige schoenen (geen rubberen) - Geen losse of fladderende kledingstukken - Geen sieraden - Er kan altijd gebruik gemaakt worden van een veiligheidscap en/of een bodyprotector	De veiligheidscap moet voldoen aan Europese eisen. U kunt een veiligheidscap herkennen aan de CE-markering en het EN 1384-teken. Een bodyprotector is een veiligheidsvest voor om je lichaam. Het mag pas een veiligheidsvest genoemd worden als het aan de Europese normen voldoet (EN 13158).

9.3 Hulpmiddelen

Er bestaan verschillende hulpmiddelen om cliënten mee te kunnen laten doen met de verschillende activiteiten van zorg met paarden.

Perrons

Perrons worden gebruikt om het opstappen voor de ruiter, maar ook voor de begeleider makkelijker te maken. Er zijn verschillende soorten en maten opstapperrons. Ook kan er gebruik worden gemaakt van verschillende trappen en liften, waardoor het mogelijk gemaakt wordt om op het paard te stappen. Al deze perrons, trappen en liften zorgen ervoor dat het paard (en dan voornamelijk de rug van het paard) minder belast wordt tijdens het opstappen.

Harnachement

Alleen wanneer het nodig is of wanneer het een therapeutisch doel heeft, wordt gebruik gemaakt van aangepaste zadels, singels, beugels, riemen en teugels. Eén van de reden waarom er zo weinig gebruik gemaakt wordt van hulpmiddelen, is om de zelfstandigheid van de cliënt te bevorderen. Er zijn verschillende soorten en maten aangepaste zadels, singels, beugels, riemen en teugels. Iedere soort heeft eigen functies en doelen die er mee behaald kunnen worden.

Andere hulpmiddelen

Er zijn legio andere hulpmiddelen op de markt. Er zijn bijvoorbeeld verschillende soorten letterborden: extra grote letterborden of afbeeldingen bij de letterborden ter verduidelijking, om een ruiter duidelijk te maken waar hij/zij heen moet rijden. Ook kan gebruik gemaakt worden van callers en zend- en ontvangapparatuur, om het rijden voorslechthorende, dove en blinde ruiters mogelijk te maken.

Belangrijk bij al deze hulpmiddelen is dat ze gebruikt worden door een deskundig persoon die verstand heeft van het gebruik van deze hulpmiddelen. Zo zijn bijvoorbeeld niet alle aangepaste zadels geschikt voor alle paarden of cliënten. Voor meer informatie (omschrijving, voor- en nadelen, geschiktheid en afbeeldingen) over de verschillende hulpmiddelen kunt u terecht bij de [Federatie Paardrijden voor Gehandicapten](#) of [NCPG kenniscentrum](#).

Stap 4: Ontwikkeling van de onderneming

	Blz.
10. Kwaliteit	45
11. Uitbreiding netwerk	47
12. Public relations	50

10. Kwaliteit

Er zijn verschillende manieren om uw bedrijf te onderscheiden van andere aanbieders. Een manier is om de kwaliteit aan de buitenwereld kenbaar te maken. Dit kan door middel van een keurmerk of certificaat. Hieronder kunt u zien welke keurmerken en certificaten er bestaan voor zorgboerderijen.

10.1 Keurmerken

- **Kwaliteit Laat Je Zien (sterk aanbevolen)**

Dit [keurmerk](#) is ontwikkeld om de kwaliteit op zorgboerderijen zichtbaar en meetbaar te maken. Als u dit keurmerk hebt, voldoet u aan de volgende punten: Kwaliteitswet zorginstellingen, Arbowet, Wet klachtenrecht, Wet bescherming persoonsgegevens en Wet medezeggenschap van cliënten van zorginstellingen. Het keurmerk wordt erkend door verschillende instanties, zoals het ministerie Volksgezondheid Welzijn en Sport, cliëntenorganisatie Per Saldo en Zorgverzekeraars Nederland.

- **GD keurmerk Zoönosen (aanbevolen)**

Met dit [keurmerk](#) toont u aan dat u maatregelen neemt om zoönosen (ziekten die van dier op mens overdraagbaar zijn, zoals de Q-koorts en de ziekte van Lyme) te voorkomen en de kans op besmetting te beperken. Er wordt op drie onderdelen getoetst: algemeen hygiënebeleid, (preventieve) gezondheidszorg en klinische verschijnselen m.b.t. zoönosen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen bedrijven met en zonder schapen en geiten, als u geen schapen en geiten op uw bedrijf hebt, hoeft u aan minder eisen te voldoen om toch een keurmerk te ontvangen. De checklist dient te worden ingevuld door uw dierenarts en om het keurmerk te behouden, zal dit elk jaar opnieuw dienen te gebeuren.

10.2 Certificaten

- **Veiligheidscertificaat Stichting Veilig Paardensport ([SVP](#)) (sterk aanbevolen)**

Dit certificaat garandeert de consument dat een accommodatie voldoet aan bepaalde basiseisen voor een veilige beoefening van de paardensport. Zo worden er eisen gesteld aan accommodatie, harnachement, kleding, rijkleding en de instructie daarbij, instructie en lessen voor ruiters, het calamiteitenbeheer, de interne organisatie en de klachtenbehandeling. Als het aanvraagformulier is verwerkt komt er een inspecteur langs om uw bedrijf te toetsen. Bij goedkeuring krijgt u een certificaat dat voor onbepaalde tijd geldig is. Elke 2,5 jaar wordt er getoetst of uw bedrijf nog aan de eisen voldoet.

- **Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de Zorgsector ([HKZ](#)) (aanbevolen)**

Sinds 10 november 2008 is er speciaal voor zorgboerderijen een opstapcertificatieschema ontwikkeld. Als ondernemer van een zorgboerderij kunt u (nog) geen keurmerk krijgen, maar alleen een fase 1 certificaat. Tijdens de toetsing wordt er gekeken naar het primaire proces, de zorg voor de cliënt. Het beoordelen wordt gedaan door een onafhankelijk gecertificeerde instelling. Het gehele keurmerk staat ervoor garant dat een bedrijf de activiteiten ordelijk heeft georganiseerd, de klant centraal stelt, betrouwbare resultaten presenteert en voortdurend werkt aan het verbeteren van de zorg- en dienstverlening.

- **Hazard Analysis and Critical Control Points (HACCP) (verplicht)**

Als u een winkel, theeschenkerij of keuken hebt op uw zorgboerderij dan kunt u met dit certificaat aantonen dat er hygiënisch wordt gewerkt op uw bedrijf. Er zijn vier categorieën van belang: persoonlijke hygiëne (o.a. schone handen en kleding), levensmiddelenhygiëne (o.a. houdbaarheid), bedrijfshygiëne (o.a. schoonhouden van ruimtes) en als laatste sociale hygiëne (o.a. veiligheid van gasten, klanten en personeel). Bedrijven waar voedsel wordt klaargemaakt of verwerkt zijn in Nederland verplicht om HACCP te implementeren. U kunt ook [online](#) een cursus volgen.

10.3 Leerbedrijven

- **Aequor**

Met het certificaat erkend leerbedrijf [Aequor](#) kunt u mbo-scholieren helpen met het opdoen van praktijkervaring in de agrarische sector. Dit kan op twee verschillende manieren: als stage of als leerbaan. Een bedrijfsadviseur van Aequor beoordeelt of u in aanmerking komt voor het certificaat. Deze adviseur zal u ondersteunen en adviseren bij het bevorderen van de kwaliteit van het praktijkleren. Ook worden er vanuit Aequor cursussen, workshops, informatieavonden en themabijeenkomsten georganiseerd. Aan het verkrijgen en dragen van het Aequor certificaat zijn geen kosten verbonden.

- **Calibris**

Met het certificaat erkend leerbedrijf [Calibris](#) kunt u mbo-scholieren helpen met het verkrijgen van praktijkervaring in de zorg sector. Voor beide partijen, voor scholieren en voor u, heeft dit certificaat voordelen. Scholieren doen praktijkervaring op en krijgen goede begeleiding en u kunt met dit certificaat een beroep doen op de Wet Vermindering Afdracht (WVA), hierdoor hoeft u minder loonbelasting te betalen voor deze arbeidskrachten. Via het digitale loket op de website van Calibris weet u wanneer u in aanmerking komt voor het certificaat. Voor meer advies en/of scholing heeft Calibris consultants in dienst die u bij kunnen staan. Aan het verkrijgen en dragen van het Calibris certificaat zijn geen kosten verbonden.

11. Uitbreiden netwerk

Het is belangrijk om te netwerken en relaties aan te gaan met verschillende verenigingen en organisaties. Sommige kunnen veel voor uw bedrijf betekenen, zo kunt u tips krijgen om uw bedrijf verder te ontwikkelen, andere ondernemers ontmoeten of zelfs nieuwe cliënten aantrekken. Hieronder vindt u verschillende verenigingen en organisaties waarbij u zich kunt aansluiten.

11.1 Verenigingen

- **Vereniging/stichting zorgboeren**

Elke provincie (behalve Limburg) kent een eigen organisatie in de vorm van een vereniging of stichting waarbij zorgboeren zich kunnen aansluiten. Deze provinciale organisaties zijn het aanspreekpunt voor hun leden, maar ook voor andere organisaties, zoals zorginstellingen, verzekeraars, etc. die banden hebben met de sector. Een vereniging/stichting zorgboeren:

- doet aan kwaliteitsborging,
- zorgt voor de gezamenlijke PR,
- is de vertegenwoordiger van de zorgboerderijen die zijn aangesloten (aanspreekpunt) en
- doet aan belangenbehartiging.

- **GGZ Nederland (Geestelijke GezondheidsZorg)**

[GGZ Nederland](#) is de grootste organisatie op het gebied van geestelijke gezondheidszorg, er zijn dan ook ongeveer 100 leden bij deze vereniging aangesloten. GGZ richt zich op de preventie en behandeling van psychische stoornissen. Elk jaar doen ruim 850.000 mensen een beroep op de geestelijke gezondheidszorg. Bijna 90% van deze zorg wordt ambulant of intramuraal behandeld door een instelling. Sommige mensen zijn echter niet gebaat bij deze hulp en gaan liever naar een zorgboerderij voor dagbesteding.

Samenwerken is heel belangrijk, want samen sta je STERK!

- **Zorgbelang Nederland**

Onder deze vereniging vallen [13 zorgbelangorganisaties](#), elk met een eigen regio (vaak is het de provincie). Zij zijn er om de belangen van de zorgvragers te behartigen, informatie te geven en zich in te zetten voor de kwaliteit van de zorg. Zorgbelang Nederland stimuleert de innovatie en bevordert de samenwerking en samenhang, zodat de zorgbelangorganisaties zo goed mogelijk hun werk kunnen doen. Zorgbelang Nederland doet dat door contacten te onderhouden met een Zorgbelang in uw regio of provincie. Hierdoor kunt u goed op de hoogte worden gehouden van de laatste stand van zaken.

- **MEE Nederland**

[MEE](#) richt zich op korte interventies voor mensen met een lichamelijke, zintuigelijke, of verstandelijke beperking of mensen die beperkt zijn door een chronische ziekte. MEE gaat samen met de cliënten op zoek naar antwoorden op hun vragen en oplossingen voor problemen. MEE Nederland is de overkoepelende organisatie voor de 22 regionale MEE's.

- **SHP-E(NL)**

Equithérapeute is geen beschermd beroep. In principe mag iedereen zich equithérapeute noemen. Hierdoor is er veel wildgroei ontstaan en valt er anno 2011 moeilijk onderscheid te maken tussen equithérapeuten met of zonder een opleiding. In Nederland is er slechts één opleiding voor equithérapeute nl. die van de Nederlandse Stichting Helpen met Paarden – Equithérapie (SHP-E(NL)). De stichting kent haar eigen certificeringsbeleid, is aangesloten bij internationale organisaties en neemt deel aan internationale projecten om de kwaliteit van de opleiding te waarborgen en te verbeteren. Voor meer informatie over de opleiding, de internationale organisaties of lijsten met equithérapeuten die een diploma Equithérapie SHP-E(NL) hebben, kunt u kijken op de website van [SHP-E\(NL\)](#).

- **Vereniging FPG (Federatie Paardrijden Gehandicapten)**

Dit is de overkoepelende organisatie voor alle FPG-maneges. De vereniging heeft als doel het bevorderen van en toezien op een veilige en (hippisch, medisch en pedagogisch) verantwoorde manier van paardrijden voor gehandicapten. De vereniging FPG heeft speciaal voor deze doelgroep de opleiding Instructeur Paardrijden Gehandicapten (IPG) ontwikkeld. Alle FPG-maneges zijn verplicht om alleen lessen te laten geven door instructeurs met een IPG-diploma. U zou kunnen gaan samenwerken met een FPG-manege bij u in de buurt. Misschien kan een instructeur paardrijles geven aan uw cliënten. Ook kunt u overwegen, als u al meerdere paardrijlessen per week geeft of dat wilt gaan doen, om uw bedrijf aan te sluiten bij de FPG en zelf een FPG-manege te worden. In het [ledenhandvest](#) van de FPG staat aan welke eisen u dient te voldoen om dit mogelijk te maken. Ook heeft de FPG [aanbevelingen](#) voor het toegankelijk maken van terrein en gebouwen voor rolstoelen.

- **Stichting Bevordering huifbedrijven (SBH)**

[SBH](#) staat voor verantwoord huifbedrijven, daarnaast stelt SBH de taak, de kwaliteit en de professionaliteit van het huifbedrijven te verbeteren en te bewaken. De stichting wil ook meer begrip kweken voor hoe er met de doelgroep (meervoudig complex gehandicapten (MCG), mensen die niet op een paard kunnen zitten) omgegaan dient te worden. Om u te kunnen aansluiten bij deze stichting dient u aan de volgende criteria te voldoen:

- De huifbedkoetsiers dienen een gecertificeerde en door de SBH erkende opleiding te hebben gevolgd.
- U moet beschikken over een geschikte accommodatie voor huifbedrijven
- U moet gebruikmaken van verantwoorde materialen voor de doelgroepen.

In maart 2011 is SBH een samenwerkingsovereenkomst aangegaan met de FPG.

11.2 Organisaties

- **Bureau Jeugdzorg**

Elke provincie kent haar eigen [Bureau Jeugdzorg](#). Kinderen en jongeren tot 18 jaar en hun ouders kunnen hier terecht met diverse problemen. Bureau Jeugdzorg streeft naar een zo verantwoord mogelijke ontwikkelings- en opvoedingssituatie. Het bureau probeert dit zo veel mogelijk samen met het kind of de jongere en de ouders te bereiken. De medewerkers geven aandacht waar het nodig is, bieden ondersteuning waar het kan en bescherming waar het moet.

- **William Schrikker Groep (WSG)**

[WSG](#) werkt landelijk op het gebied van jeugdbescherming, jeugdreclassering en pleegzorg. De organisatie biedt hulp, advies en ondersteuning aan, bij ernstige opvoedingsproblemen in gezinnen waar kinderen of de ouders een beperking hebben of als de kinderen een chronische ziekte hebben.

- **(Koninklijke) Visio**

[Visio](#) is een expertisecentrum voor slechtziende en blinde mensen, ook als zij daarnaast een verstandelijke, lichamelijke of andere zintuiglijke beperking hebben. Visio biedt verschillende diensten aan: Revalidatie & Advies, Onderwijs en Wonen & Dagbesteding. Visio heeft vestigingen verspreid door heel Nederland.

- **Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV)**

Het [UWV](#) is een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) en verzorgt in opdracht van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de uitvoering van werknemersverzekeringen, arbeidsmarkt- en gegevensdienstverlening. Het UWV helpt mensen met het vinden van een baan en werkt nauw samen met gemeenten. Ook helpt het UWV jonggehandicapten met een Wajong uitkering om (weer) aan het (gedeeltelijk) werk te gaan.

- **Scholen voor Speciaal Onderwijs**

Sommige kinderen met een beperking kunnen niet goed meekomen in het gewone onderwijs. Voor hen bestaat er het speciaal onderwijs. Enkele kinderen kunnen zelfs in het speciaal onderwijs moeilijk meekomen. Voor zulke kinderen kan een zorgboerderij uitkomst bieden. Ook zijn er kinderen die niet aan alle activiteiten mee kunnen doen, zoals schoolzwemmen of gymnastiek. Soms zouden deze kinderen dan voor een paar uurtjes naar een zorgboerderij kunnen gaan. Zo kunnen toch hun lichaamsbeweging krijgen die ze nodig hebben. Via deze [link](#) kunt u meer over speciaal onderwijs te weten komen.

- **Fonds Gehandicaptensport**

Dit is een [organisatie](#) die sport voor mensen met een handicap mogelijk maakt door subsidies beschikbaar te stellen voor de aanschaf van speciaal sport- en spelmateriaal, de financiering van sportevenementen en de realisering van specifieke bouwtechnische aanpassingen van de accommodatie. Door de aanpassingen kunnen mensen met een handicap ook sporten. Om voor een subsidie door het Fonds gehandicaptensport in aanmerking te komen, dient uw zorgboerderij een bedrijf zonder winstoogmerk te zijn.

12. Public relations

Om uw bedrijf meer naamsbekendheid te geven is het zinvol om reclame te maken en voorlichting te geven over de diensten die u aanbiedt. Dit kan veel voordelen hebben voor uw bedrijf. Hiermee kunt u nieuwe cliënten aantrekken, informeren en zakenrelaties aangaan met andere (zorg)instellingen. U kunt er voor kiezen om de publiciteit van uw bedrijf uit te besteden aan een professioneel bedrijf of u kunt zelf aan de slag gaan.

Als u er voor kiest om zelf uw bedrijf te gaan promoten dan kunt u daarvoor het [communicatieplan Zorg met Paarden](#) gebruiken. In dit plan worden allerlei aanbevelingen gedaan over de verschillende communicatiemiddelen die gebruikt kunnen worden in de sector Zorg en Welzijn. Het plan is in verschillende schema's opgedeeld die u inzicht kunnen geven in het realiseren van het marketingmodel AIDA. Per schema wordt informatie gegeven die gebruikt kan worden bij het uitwerken van de acties die u gaat ondernemen om meer publiciteit te trekken. Ook bevat het communicatieplan een handige jaarkalender, waar u alle publiciteitsacties voor het hele jaar overzichtelijk in kunt neerzetten.

Stap 5: Financieel overzicht

13. Financiën

In dit hoofdstuk worden voorbeelden van berekeningen gegeven, die een beeld geven van de economische exploitatie van zorg met paarden. De berekeningen van 13.4 en 13.5 komen voort uit ondernemingsplannen voor reële situaties. De opbrengsten en kosten zijn zo uitgewerkt, dat u als ondernemer uw eigen situatie ernaast kunt leggen en deze zo kunt doorrekenen.

13.1 Situaties van zorg met paarden

Als u als ondernemer overweegt om uw zorgboerderij uit te breiden met zorg met paarden, zijn er drie situaties mogelijk.

1. Activiteiten met paarden zonder bijzondere zorgdoelstelling.

Met deze activiteiten met paarden bedoelen we, dat in de dierpopulatie die u reeds bezit ook enkele paarden of pony's worden opgenomen die de cliënten kunnen verzorgen, waarmee ze contact kunnen hebben of waarop ze kunnen rijden, zonder dat dit apart in rekening wordt gebracht. Bij een dergelijke aanvulling zullen de basisvoorzieningen van gebouwen, grond en begeleiding al aanwezig zijn. De activiteiten met de paarden kunnen dan de aantrekkingskracht van de zorgboerderij vergroten, maar worden niet apart doorberekend naar de cliënten. Er wordt hierbij uitgegaan van alleen een investering in paarden, paardenboxen, buitenbak en harnachement.

2. Paardrijden voor mensen met een beperking.

Bij paardrijden voor mensen met een beperking gaan we uit van vier paarden/pony's, waarbij er geen aparte gebouwen hoeven te worden gerealiseerd. Deze ontwikkeling betekent - naast de paarden - alleen een investering in de paardenboxen, harnachement en de aanleg van een binnenbak. Met de paarden worden rijlessen gegeven, waarvoor door cliënten of ruiters van buiten de zorgboerderij wordt betaald.

3. Curatieve zorg met paarden (door een equithérapeute).

Bij deze categorie van zorg met paarden staat niet het rijden, maar de curatieve zorg met paarden centraal. Dit betekent dat er met de cliënt aan een therapieplan met therapeutische doelen wordt gewerkt. Bij de uitvoering van die behandeling is een gecertificeerde therapeut betrokken, dit kan eventueel ook de zorgboer(in) zelf zijn, maar voor de berekening is uitgegaan van een externe therapeut (zelfstandige zonder personeel - zzp'er). Voor de curatieve zorg met paarden is het werken met een externe therapeut (zzp'er), die daarvoor de paarden en voorzieningen inhuurt, een veel voorkomende samenwerkingsvorm.

In de volgende paragrafen worden de kostensoorten en berekeningen gegeven (op basis van prijzen inclusief btw) voor drie situaties van zorg met paarden.

Op grond van deze drie situaties van zorg met paarden kunt u als geïnteresseerde ondernemer uw eigen situatie doorrekenen.

Voor de doorrekening van uw eigen situatie is het belangrijk vast te stellen of u al geschikte en getrainde paarden hebt, deze nog moet aanschaffen of inhuren, of u zelf de accommodatie hebt of deze moet huren en of u zelf voldoende kennis hebt of nog personeel moet inhuren.

13.2 Kengetallen voor paardenhouderij

De kwantitatieve informatie van het Landbouw Economisch Instituut 2011-2012 levert de volgende gegevens:

Per hectare grasland zijn de kosten voor het beheer op € 25,- per jaar gesteld. Dit bevat onder meer inzaaien, afrastering, slootonderhoud en onkruidbestrijding.

De totale toegerekende kosten voor een manegepaard met 45% weidegang komen op € 1.253,-; bij getrainde paarden (zoals voor zorg met paarden) zullen de meerkosten voor beslag, aanschafprijs en verzekeringen € 681,- zijn. Het totaal aan toegerekende kosten komt zo op € 1.934,- per jaar.

Voor de niet-toegerekende kosten wordt voor een manegepaard incl. lesgeven € 200,- per jaar berekend en voor een paard in dressuurtraining € 300,- per jaar voor extra arbeidskosten. Voor harnachement van een paard wordt als totale investering € 1.000,- aangegeven, en per jaar voor afschrijving € 100,- en voor onderhoud € 50,-.

Kosten voor accommodatie bevatten de jaarlijkse kosten van afschrijving en onderhoud voor de binnenbak € 8.528,- en de paardenbox gemiddeld € 204,-. Hierbij wordt ervan uitgegaan, dat de zorgboerderij reeds voldoende stalruimte bezit voor een inpandige paardenbox. De aanleg van een buitenbak kost € 2.400,-. Voor de binnenbak is wel de uitwendige behuizing mee berekend. De binnenbak is berekend voor een gemiddeld gebruik door acht paarden.

13.3 Kosten van een rijpaard

Op grond van de kengetallen uit de Kwantitatieve Informatie van het LEI kunnen we de kosten van een rijpaard per jaar – voor een bedrijf met binnenbak en acht paarden – berekenen als in onderstaande tabel (7). Hierin zijn ook kosten voor aanvullende training inbegrepen, zodat het paard gewend is aan ruiters met beperkingen.

Tabel 7: Overzicht van de kosten van een rijpaard in € per jaar.

Jaarlijkse kosten (in €)		€
Beheer van 2 hectare grasland	2 x 250 x 1/8	63,-
Gemiddelde toegerekende kosten per paard		2.934,-
Gemiddelde extra trainingskosten		250,-
Harnachement en paardenbox		354,-
Gebruik binnenbak	10.148 x 1/8	1.268,-
Totale kosten per rijpaard		4.879,-

Indien er pony's i.p.v. paarden worden genomen zullen de kosten ongeveer een derde lager uitvallen. Bij de gemiddelde toegerekende kosten is een afschrijvingswaarde voor het paard opgenomen van € 1.000 per jaar.

13.4 Paardrijlessen voor mensen met een beperking

De paardrijlessen voor mensen met een beperking hebben een tarief van € 45,- per persoon per maand. De ruiter krijgt dan wekelijks een half uur les. Wanneer er bij volledige bezetting van zes ruiters per les één les per dag door de week wordt gegeven dan levert dit ($30 \times € 45,-$) € 1.350,- op.

In de maanden juli en augustus worden er geen paardrijlessen gegeven in verband met ruiterkampen en trektochten, er wordt dus tien maanden per jaar les gegeven. Bij één gehandicaptenles per dag van maandag t/m vrijdag is de omzet ($€ 1.350,- \times 10$) € 13.500,- op jaarbasis.

Wanneer er bij volledige bezetting van zes ruiters per les, twee lessen per werkdag worden gegeven, levert dit per maand € 2.700,- op en per jaar ($10 \times € 2.700$) € 27.000,-.

De instructrice van deze lessen ontvangt € 20,- loon per uur en de verdere begeleiding in deze situatie bestaat uit vrijwilligers. Een instructrice besteedt gemiddeld 1,5 uur aan een les (inclusief paarden ophalen, poetsen, opzadelen, opstappen, lesgeven en afzadelen). Bij één les per werkdag bedragen de kosten voor instructie ($€ 20 \times 1,5 = € 30,-$ per les $\times 22$ lessen) € 660,- per maand en per jaar ($€ 660,- \times 10$) € 6.600,-.

Bij twee lessen per werkdag komen de kosten voor instructie op € 13.200,- per jaar.

Bij één les per werkdag is de brutowinst voor de ondernemer ($€ 13.500,-$ voor lesgeld en per jaar minus $€ 6.600,-$ voor instructiekosten per jaar) € 6.900,-. Bij twee lessen per werkdag is de brutowinst per jaar derhalve € 13.800,-.

Van deze brutowinst moeten dan nog wel alle kosten voor de paarden worden afgetrokken om de nettowinst te verkrijgen. Uitgaande van 6 paarden zullen deze kosten per jaar ($6 \times € 3.857,-$) € 23.022,- bedragen. Dit betekent dus, dat deze activiteit zonder verdere benutting van de paarden en accommodatie per jaar een klein positief resultaat oplevert van ($€ 27.000 - € 23.022$) € 3.978,-.

13.5 Berekening van curatieve zorg met paarden door een (zzp'er) equithérapeut

Bij deze berekening gaan we uit van een zelfstandige equithérapeut voor curatieve zorg met paarden, die zowel de paarden als de piste afhuurt voor deze categorie van zorg met paarden. Dit voorbeeld maakt duidelijk welke kosten en opbrengsten het verhuren van een ruimte voor een externe equithérapeut met zich meebrengen voor de thérapeut en voor de zorgboerderij.

De diensten, die worden aangeboden zijn equithérapie sessies gericht op orthopedagogische- en psychosociale begeleiding. Dit wordt individueel aangeboden (1 paard, 1 cliënt). Er wordt uitgegaan van acht cliënten in jaar 1, die elk een intakegesprek krijgen ad € 25,- en 10 sessies ad € 62,50 per sessie, in het totaal wordt dit voor het eerste jaar € 5.200,- ($8 \times € 25,- + 80 \times € 62,50$). In jaar 2 wordt gerekend op tien cliënten en in jaar 3 op twaalf cliënten.

De exploitatiebegroting zal er voor de (zzp'er) equithérapeute als volgt uitzien (zie tabel 8).

Tabel 8: Exploitatiebegroting voor curatieve zorg met paarden voor de equithérapeute (alles in € 2011).

	Jaar 1		Jaar 2		Jaar 3	
Opbrengsten	(8 x 650)	5200,-	(10 x 650)	6500,-	(12 x 650)	7800,-
Scholingskosten		231,-		231,-		231,-
Kantoorkosten		159,-		122,-		122,-
Materiaalkosten		66,-		50,-		316,-
Kosten website		475,-		210,-		210,-
promotiekosten		437,-		74,-		74,-
Huur rijhal en paard		800,-		1000,-		1200,-
Verzekeringen		368,-		368,-		368,-
Bank en alg. kosten		80,-		80,-		146,-
Totale kosten		2586,-		2135,-		2667,-
Netto Resultaat		2614,-		4365,-		5133,-

Bij de berekening van de huur van de rijhal en het paard is er steeds vanuit gegaan, dat deze voor een substantieel deel (ca. 2/3e) ook worden ingezet voor andere les- en trainingsactiviteiten.

De veronderstelde omzet voor de equithérapeute is gebaseerd op interviewresultaten met betrokkenen, hierbij is uitgegaan van cliënten met zware beperkingen. Indien de beperkingen minder zwaar zijn, is het mogelijk meerdere cliënten tegelijk te coachen, waardoor de tarieven per cliënt per uur ook aanzienlijk lager worden.

In jaar 1 zal de bedrijfsvoering kostendekkend zijn bij vijf cliënten (à € 650,-) op jaarbasis en zal elke extra cliënt dus volledig bijdragen aan het netto resultaat voor de algemene kosten en het ondernemersinkomen.

Bij een tarief van € 37,50 per cliënt-uur zal de omzet van jaar 1 € 5.200,- bereikt worden bij 64 sessies met twee cliënten, waarbij 16 intakegesprekken ad € 25,- zijn inbegrepen. Elk tweetal krijgt dan acht therapiesessies.

Omzetbelasting (BTW)

Iedere ondernemer dient aan de belastingdienst het volgende af te dragen:

Ontvangen BTW (over omzet) minus betaalde BTW (over inkoop). Wanneer de BTW van de bruto winst is afgetrokken, blijft een fiscale (netto) winst over. De ondernemer moet de volgende bedragen per jaar aan de belastingdienst afdragen:

De ondernemer heeft in jaar 1 een jaaromzet van € 5.200,- exclusief BTW. Over deze omzet wordt 19% BTW in rekening gebracht. Dit is € 988,-. De ondernemer heeft in hetzelfde jaar ook materialen aangeschaft waarover € 13,02 BTW is betaald. Dit mag als voorbelasting worden afgetrokken (€ 988,- - € 13,02) € 974,98. Omdat in dit jaar minder dan € 1.345,- BTW wordt afgedragen, valt de onderneming onder 'de kleine ondernemersregeling'. Dit houdt in dat de ondernemer geen BTW hoeft af te dragen en tevens ontheffing kan aanvragen voor de administratieve verplichtingen voor de BTW.

In jaar 2 ontstaat de volgende berekening: (€ 1.235,- - € 4,78) € 1.230,22. Omdat de BTW afdracht dit jaar ook minder is dan € 1.345,-, valt de ondernemer dit jaar weer onder 'de kleine ondernemersregeling'.

In jaar 3 heeft de ondernemer een jaaromzet van € 7.800,- exclusief BTW. Hiervan bedraagt de BTW € 1.482,-. De ondernemer betaalt € 55,29 BTW over materialen, zodat er (€ 1.482,- - € 55,29) € 1.426,71 valt af te dragen. Hiermee valt de ondernemer onder de belastingvermindering voor kleine ondernemers en mag de volgende formule worden gebruikt: $(2,5 \times (\text{€ } 1.883,- - \text{€ } 1.426,71)) \text{ € } 456,29$. Het aan de belasting te betalen bedrag wordt dus: $(\text{€ } 1.426,71 - \text{€ } 456,29) \text{ € } 970,42$.

Uurloon

Per cliënt zal de therapeut tien uur therapiesessies geven. Daarnaast tien uur voor voorbereiding en afronding van de sessies, zes uur training van het paard en 19,5 uur voor de administratie (met name therapiebeschrijving). In totaal zal de therapeut per cliënt dus 45,5 uur besteden. De totale tijdsbesteding en beloning voor deze activiteiten staat uitgewerkt in onderstaande tabel (9).

Tabel 9: Overzicht van de totale tijdsbesteding en uurloon van de equithérapeut.

Jaar:	Belastbare winst: (in euro's)	Cliënten x uren per jaar	Uren per jaar:	Belastbaar uurloon: (in euro's)
1	2.614,-	8 x 45,5	364	7,18
2	4.365,-	10 x 45,5	455	9,59
3	5.133,-	12 x 45,5	546	9,40

13.6 Conclusie van de financiële analyse

Uit deze analyse kan geconcludeerd worden dat de investering in zorg met paarden als een volledig zelfstandige onderneming los van een bestaande manege of zorgboerderij, onvoldoende inkomsten zal genereren. De kosten van de gebouwen zullen dan veel te hoog zijn.

Zorg met paarden kan alleen rendabel worden opgezet als:

- het een extra bedrijfstak is ondergebracht in een bestaande zorgboerderij met voldoende ruimte voor een rijbak, stalling en weidegang
- er naast gebruik voor eigen cliënten ook een ruim aantal betalende ruiters of cliënten van buiten komen
- de netto opbrengsten alleen als neveninkomsten van belang zijn
- kan worden uitgegaan van een meerjarenontwikkeling.

Zorg met paarden lijkt dus een geschikte extra bedrijfstak voor een zorgboerderij, waar de basisvoorzieningen van stalruimte en land al aanwezig zijn en het niet als hoofdkomen wordt opgezet.

Literatuurlijst

Aequor. (2011). *Bedrijven, Erkend Leerbedrijf*. Gevonden op 20 juli, 2011, op www.aequor.nl.

APHA. (2011). *The Breed*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.apha.com>.

Appaloosa-horses. (2008). *The Appaloosa*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.appaloosa-horses.be>.

Bekoff, M. (2008). *Het emotionele leven van dieren*. Deventer: Ankh-Hermes bv.

Boerema, L., Boissevain, I.E., Bruil, D.W., et. al. (2011). *Paard en Recht*. Amsterdam: Berghauser Pont Publishing.

Bremmer, M. (2010). *Wmo adviesraad: meedenken over Wmo beleid?* Naaldwijk: BMG.

Broek, C. van den. (2002). *Nemen van hygiënische maatregelen*. Ede: Ontwikkelcentrum.

Budiansky, S. (2002). *De aard van het paard. Een onderzoek naar de evolutie, de intelligentie en het gedrag van paarden*. Utrecht: Het Spectrum B.V.

Bureau Jeugdzorg. (2011). *Informatie*. Gevonden op, 1 augustus, 2011, op www.bureaujeugdzorg.info.

Calibris. (2011). *Bedrijven, erkenning*. Gevonden op 20 juli, 2011, op www.calibris.nl.

Coates, M. (2005-2007). *Paarden spreken, De helende werking van communicatie met paarden*. Deventer: Ankh-Hermes bv.

Dierenbescherming. (2011). *Het Paardenbesluit*. Dierenbescherming.

Dierendonck, M. van, Laarakker, E. & Voest, E. (2009). *Het tevreden paard*. 's-Graveland: Fontaine Uitgevers BV.

Dijk, D. van. (2011). *Paardenwelzijn – Welzijnsmonitor eind 2011 klaar voor de praktijk, bergen meetgegevens worden vastgelegd in scoresysteem*. Paardensport, 9, 64-67.

Dijkstra, A. (2010). *Effecten onderzoek naar Equithérapie bij jongeren in een residentiële hulpverlening*. Chiron Fryslân. Groningen: Rijksuniversiteit.

Ellis, A. & Iwaarden, S. van. (2005). *Paard en voer*. Ede: Ontwikkelcentrum.

Federatie landbouw en zorg. (2011). *Algemeen: over Landbouw & Zorg, Soorten & Getallen - Kwaliteitswaarborg Zorgboerderijen*. Gevonden op 20 juli, 2011, op www.landbouwzorg.nl.

Federatie Paardrijden voor Gehandicapten (FPG). (2011). *Paardrijden als therapie, ledenhandvest, FPG Maneges*. Gevonden op 17 juli, 2011, op www.verenigingfpg.nl.

- Fondsgehandicaptensport. (2011). *Over ons*. Gevonden op 1 augustus, 2011, op www.fondsgehandicaptensport.nl.
- Geerling, A. (2011). *Het paard als partner. Een exploratief onderzoek*. Stichting Aaizoo.
- Gezondheidsdienst voor Dieren. (GD). (2011). *GD Keurmerk Zoönosen*. Gevonden op 20 juli, 2011, op www.capraovis.nl.
- GGZ Nederland. (2011). *Het GGZ-werkveld*. Gevonden op 27 juli, 2011, op www.ggznederland.nl.
- Greydanus, J., Kooij, I. van der & Raggers, E. (2011). *Communicatieplan Zorg met Paarden*. Leeuwarden: Stenden University.
- Hallebeek, A. (Dierenarts en Specialist Veterinaire Diervoeding). (2011). *Het welzijn van uw Fries, Friese paarden en hun voeding*. Phryso, 6, 16-21.
- Hoenderkamp, J. (VNG & G32). (2011). *Van zorg naar participatie, de overgang van de begeleiding naar de Wmo*. Maastricht: VNG & G32.
- Hoogenraad, R. (2011). *Manuele therapie, Acupunctuur*. Gevonden op 26 september, 2011, op www.paardenkliniekinkega.nl.
- Kamphuis, J., Meijer, F. & Vries, A. de. (2004). *Beroepsopdracht FPG*. Hogeschool van Amsterdam. Instituut Fysiotherapie.
- Kennisnet Speciaal onderwijs. (2011). *Home*. Gevonden op 1 augustus, 2011, op www.speciaalonderwijs.kennisnet.nl.
- Kok, A. & Steigenga, L. (2011). *'Een nieuw kabinet, een nieuw beleid en een vernieuwde WMO'*. Zorgboeren Fryslân & Groningen: Hanzehogeschool.
- Koninklijk Warmbloed Paard Nederland (KWPN). (2011). *KWPN paarden*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.kwpn.nl/>.
- Koninklijke Vereniging Het Friesch Paarden-Stamboek. (2011). *Het Friese Paard*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.fps-studbook.com/>.
- Koninklijke Vereniging Trekpaarden en Haflingers. (2011). *Rassen, Haflingerpaarden*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.kvth.nl/>.
- Koster, M. (2009). *Kansen en mogelijkheden voor zorgboeren in Friesland*. Vereniging Zorgboeren Fryslân.
- Lienden, H. van & Poel, M. van der. (2005). *Ondernemen in de zorg*. Maarssen: Elsevier.
- Loorbach, G. (2006)². *Berekening en verwerking van fiscale opbrengsten en kosten*. Harderwijk: DGS.
- Mee Nederland. (2011). *Home*. Gevonden op 27 juli, 2011, op www.mee.nl.

- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). (2011). *Vraag en antwoord*. Gevonden op 17 oktober, 2011, op www.invoeringwmo.nl.
- Multifunctionele landbouw. (2011). *Boerderijzorg in de zorgketen*. Gevonden op, 20 september, 2011, op www.multifunctionelelandbouw.nl.
- Nederlandse Fjordenpaarden Stamboek. (2009). *Het Fjordenpaard*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.fjordstudbook.com>.
- Nederlands Shetland Pony Stamboek. (2011). *De Shetland pony*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.shetlandponystamboek.nl/>.
- Nederlands Stamboek voor IJslandse Paarden. (2010). *Het IJslandse Paard*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.nsiip.nl>.
- Nelstein, P. (2009). *Het paard als leermeester, therapie met paarden*. Deventer: Ankh-Hermes bv.
- NRPS. (2011). *NRPS*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.nrps.nl/>.
- NWPCS. (2009). *De Welshpony*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.nwpcs.nl>.
- Oldruitenborgh-Oosterbaan, M.S. van. (2007). *De veterinaire keuring van het paard*. Leeuwarden: Libre BV.
- Paarden Kennis Centrum (PKC). (2011). *Ideale staltemperatuur & Body Conditie Score, Cresty Neck Score*. Gevonden op 26 september, 2011, op www.paardenkenniscentrum.nl.
- Paardennet. (2011). *Connemara, Fell Pony, New Forest*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op www.paardennet.nl.
- Peace, M. & Bayley, L. (2003). *Begrijp uw paard*. Utrecht: Veltman.
- Pegasus Project. (2005). *Voorbeelden van 'Goede Praktijk' voor Therapie met behulp van het Paard of Equine Assisted Therapy*. George Mann Publications: Easton, Winchester.
- Pieters, A. (1998). *Handboek huisvesten paarden*. Lelystad: Praktijkonderzoek Rundvee, Schapen en Paarden.
- Productschap Vee en Vlees (PVV) – Productschap Pluimvee en Eieren (PPE). (2011). *Identificatie en Registratie volgens de Europese regelgeving*. Gevonden op 2 oktober, 2011, op www.nl-paardenpaspoort.nl.
- Rietman-Reijn, N. (2011). *Huifbedrijven - Paard als Therapeut, Huifbed rijden op Goeree-Overflakkee*. Paardensport, 8, 58-59.
- Rijksoverheid. (2011). *Ontwikkelingen in de AWBZ*. Gevonden op 17 oktober, 2011, op www.rijksoverheid.nl.
- Roos, A. (2011). *Fries paard en recht, Wie is aansprakelijk voor gedragingen van uw paard?* Phryso, 6, 42-43.

- Sectorraad Paarden. (2011). *Gids voor Goede Praktijken*. Sectorraad Paarden.
- Simoens, H. (2006-2007). *Het paard als middel bij coaching*. Kortrijk: Katho.
- Stichting Bevordering Huifbedrijven (SBH). (2010). *Huifbedrijven, SBH*. Gevonden op 17 juli, 2011, op www.huifbedrijven.com.
- Stichting harmonisatie kwaliteitsbeoordeling in de zorgsector (HKZ). (2011). *Sectorportals: Zorgboerderijen*. Gevonden op 20 juli, 2011, op www.hkz.nl.
- Stichting Helpen met Paarden- Equithérapie Nederland (SHP-E(NL)). (2011). *Equithérapie, equithérapeuten*. Gevonden op 17 juli, 2011, op www.equithérapie.org.
- Stichting veilige paardensport. (2011). *Digitaal Praktisch Handboek*. Gevonden op 20 juli, 2011, op www.veiligpaardrijden.nl.
- Studente HAS Den Bosch. (2006). *Kwaliteitsverschillen tussen verschillende typen bodems*. 's Hertogenbosch: HAS Den Bosch.
- Suijkerbuijk, M. (2008). *Sleutelrol voor welzijn, Notitie Welzijn*. KNHS.
- Tellington-Jones, L. (1999). *De persoonlijkheid van uw paard*. Baarn: Tirion.
- Teunen, A. (2009). *Paard & Welzijn, alles over de verzorging van het paard*. Ermelo: KNHS.
- UWV. (2011). *Over UWV*. Gevonden op 1 augustus, 2011, op www.uwv.nl.
- Verburg, E. & Holtermans, P. (2001). *Huisvesting paard*. Ede: Ontwikkelcentrum.
- Vereniging Arabische Volbloedpaarden Stamboek Nederland. (2011). *Rasomschrijving*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.avswb.org/>.
- Vereniging Dravers. (2011). *Informatie over Dravers*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.dravers.nl/>.
- Vereniging Het Groninger Paard. (2011). *Informatie*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.hetgroningerpaard.nl/>.
- Vereniging Het Nederlands Dartmoor Pony Stamboek. (2010). *Dartmoor*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.dartmoorstamboek.nl>.
- Vereniging Het Nederlands Stamboek voor Tinkers. (2009). *Fokkerij*. Gevonden op 13 oktober, 2011, op <http://www.tinkerstamboek.nl>.
- Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG). (2011). *Veel gestelde vragen decentralisatie van AWBZ naar Wmo*. Gevonden op 17 oktober, 2011, op www.vng.nl.
- Vertrouwelijk Rapport 136. (2008). *Beantwoording vragen Plan van Aanpak Verbeteren Welzijn in de sector Paardenhouderij*. Lelystad: Animal Sciences Group van Wageningen UR.

Visio. (2011). *Over Visio*. Gevonden op 1 augustus, 2011, op www.visio.org.

VoerVergelijk. (2009). *Alles over ruwvoer*. Gevonden op 29 september, 2011, op www.voervergelijk.nl.

Wageningen Universiteit en Research. (2011-2012). *Kwantitatieve informatie (KWIN) Veehouderij*. Wageningen: Universiteit en Research.

Westerduin, F. (2009). *Welzijn in de sector Paardenhouderij. Plan van Aanpak*. Sectorraad Paarden.

Wieringa, H. & Boxtel, M. van. (2010). *Wat mag ik? Handreiking over regels voor ondernemers in de multifunctionele landbouw*. Taskforce Multifunctionele Landbouw.

William Schrikker Groep (WSG). (2011). *Home*. Gevonden op 1 augustus, 2011, op www.williamschrikkergroep.nu.

Zorgbelang Nederland. (2011). *Over Zorgbelang*. Gevonden op 27 juli, 2011, op www.zorgbelang-nederland.nl.

Zorgboeren. (2011). *Praktische informatie, Deelnemers op een zorgboerderij*. Gevonden op 20 juli, 2011, op www.zorgboeren.nl.

Begrippenlijst

Absolute contra-indicatie

Door een bepaalde aandoening, ziekte of klacht mag de cliënt **beslist niet** mee doen aan een bepaalde activiteit. De activiteit kan zeer schadelijk zijn voor de cliënt als deze wel deelneemt.

AIDA

Attention (attentie), **I**nterest (belangstelling), **D**esire (verlangen) en **A**ction (actie). Een model uit de communicatiewetenschap dat de vier fasen benoemt, die een klant doorloopt voor hij een product aanschafft.

BCS

De Body Conditie Score is een manier om je paard te scoren op zijn conditie. Het hele paard wordt beoordeeld op zijn hals, ribben en wervelkolom en andere locaties waar vet zich bij een paard kan ophopen.

Callers

Dit zijn personen die bij iedere letter in de rijbak staan en de ruiter aangeven waar een letter is door de letter te roepen. Wanneer de ruiter bijvoorbeeld van A naar C moet rijden, dan roept de persoon bij A: a, a, a, a, a, a, tot dat de ruiter gepasseerd is. De persoon bij C begint als de ruiter A nadert te roepen: c, c, c, c, c, c. Zie voor meer informatie Federatie Paardrijden voor Gehandicapten.

Cliënten

In deze handleiding wordt gebruik gemaakt van de term cliënten. Hieronder verstaan we: mensen die deelnemen aan activiteiten van zorg met paarden, ruiters, patiënten, gehandicapten, mensen met een beperking etc.

CNS

De Cresty Neck Score is ook een manier om je paard te scoren op zijn conditie. Hierbij worden de nek en hals beoordeeld door te kijken en te voelen. Deze manier van scoren is ontwikkeld omdat in de nek/hals vaak de eerste aanwijzingen zitten over de conditie van het paard (te mager of te dik).

Curatief

In deze handleiding gaat het bij *curatief* om therapeutische effecten; effecten gericht op genezing of een verbetering van de situatie (bijvoorbeeld een gedragsverandering).

Draagkracht

Het vermogen om last te dragen.

Draaglast

De belasting m.a.w. de last die kan worden gedragen.

Educatief

In deze handleiding is *educatief* gericht op het leren functioneren in de samenleving. Het gaat er hierbij dan ook om de cliënten bewust iets te leren. Leren kan op verschillende manieren:

- Onderwijzend: vergroten van kennis en inzicht.
- Opvoedend: verantwoordelijkheid en zelfstandigheid ontwikkelen en beter communiceren.
- Vormend: geestelijke en lichamelijke ontwikkeling en ontplooiing (bijvoorbeeld het overwinnen van angsten).

ORUN

ORUN is een hippische opleiding van de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS). De opleiding bestaat uit verschillende onderdelen. Zo kan men worden opgeleid tot instructeur voor voltige, rijden en menen op verschillende niveaus, afhankelijk van de eigen ervaring met de desbetreffende paardensport. Ook kan men worden opgeleid worden tot instructeur paardrijden gehandicapten. Voor elk onderdeel worden aparte eisen gesteld. Voor meer informatie over deze opleiding kunt u kijken op de site van de [KNHS](https://www.knhs.nl).

Public Relations

Het onderhouden van de contacten van een onderneming met de zakenrelaties en eventueel de media, met het doel het imago van het bedrijf te verstevigen.

Recreatief

In deze handleiding moet u bij *recreatief* denken aan spel en ontspanning. Deze categorie is bedoeld voor cliënten die puur voor hun geestelijke of lichamelijke ontspanning, vermaak, plezier en gezelligheid, besteding van de vrije tijd, sportiviteit of hobby bezig zijn met de paarden.

Relatieve contra-indicatie

Door een bepaalde aandoening, ziekte of klacht mag de cliënt **gedeeltelijk niet** mee doen aan een bepaalde activiteit. De activiteit kan zeer schadelijk zijn voor de cliënt als deze wel deelneemt. Per cliënt moeten de voor- en nadelen worden afgewogen.

Schoft van het paard

De schoft van het paard hoort het hoogste punt van de rug te zijn. De schoft bevindt zich onderaan de hals, waar de schouderbladen samenkomen.

Stereotype gedrag

Afwijkend gedrag dat voortdurend herhaald wordt zoals: weven, luchtzuigen, kribbebijten, etc.

Stokmaat/schofthoogte

De hoogte van het paard, gemeten door de afstand van de grond tot het hoogste punt van de schoft van het paard.

Therapie

Behandeling van een aandoening, ziekte of klacht met als doel een absoluut herstel of relatieve verbetering van de lichamelijke en/of geestelijke gezondheid te bewerkstelligen. De therapie mag alleen gegeven worden door een deskundige.

Toegerekende kosten

Dit zijn ook wel de directe kosten.

Weven

Het paard staat hierbij afwisselend op het linker en dan op het rechter voorbeen.

Zorg met paarden

In deze handleiding wordt met deze term bedoeld: alle soorten activiteiten en therapieën met paarden voor mensen met een beperking.

Bijlagen

Bijlage I: Geschiktheid paardenrassen

Bijlage I: Geschiktheid paardenrassen

In tabel 10 is een overzicht gegeven van de verschillende paardenrassen met hun specifieke eigenschappen. Zo kunt u bepalen welke paardenrassen geschikt zijn voor de activiteiten op uw zorgboerderij. Deze eigenschappen zijn standaard voor het ras, maar er zijn natuurlijk altijd uitzonderingen mogelijk. Alle genoemde paardenrassen zijn in principe bruikbaar voor de activiteiten van zorg met paarden, maar ook de niet genoemde rassen kunnen uitermate geschikt zijn voor bepaalde activiteiten. Het is afhankelijk van uw keuze van activiteiten en doelgroepen. In deze bijlage zijn alleen rassen gebruikt die in Nederland redelijk tot goed bekend zijn en die al worden gebruikt bij de verschillende activiteiten van zorg met paarden. Wanneer u kiest voor een allround paard is dit breed inzetbaar tijdens de verschillende activiteiten. Hierbij is het wel van belang dat u rekening houdt met de frequentie waarmee u het paard wilt gaan inzetten. De richtlijnen hiervoor zijn te vinden in stap 3, in paragraaf 8.4.

Tabel 10: Overzicht van verschillende paardenrassen met hun verschillende eigenschappen.

Ras	Grootte			Breedte en lengte		Kleur en aftekeningen	Beweging	Karaktereigenschappen	
	Stokmaat	Geschikt voor activiteiten op het paard	Geschikt voor activiteiten vanaf de grond	Smal	Breed			Pluspunten	Minpunten
Appaloosa	1.47 – 1.62m	Kinderen en volwassenen	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Verschillende kleurenpatronen	Stevig op de benen, vlak, comfortabel.	Werkwillig, groot uithoudingsvermogen, betrouwbaar en stressbestendig.	
(American) Quarter Horse	1.42 – 1.70m	Kinderen en volwassenen	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Verschillende kleurenpatronen	Stevig op de benen, ruim, vlak, soepel en rustig.	Intelligent, vriendelijk, werkwillig, groot aanpassingsvermogen, rustig en betrouwbaar.	
Arabier	1.50m	Kinderen en (volwassenen)	Kinderen en volwassenen	Ja	Nee	Bruin, vos, zwart en schimmel.	Ruim, vlak, recht en krachtig.	Goedaardig temperament, intelligent, grote prestatiebereidheid en reactiesnelheid, gehoorzaam en moedig.	Gevoelig en vaak gericht op 1 persoon en door de fijne bouw niet geschikt voor alle volwassenen om op te rijden.

Ras	Grootte			Breedte en lengte		Kleur en aftekeningen	Beweging	Karaktereigenschappen	
	Stokmaat	Geschikt voor activiteiten op het paard	Geschikt voor activiteiten vanaf de grond	Smal	Breed			Pluspunten	Minpunten
Connemara	1.33 – 1.48m	Kinderen	Kinderen en volwassenen	Ja	Nee	Voornamelijk schimmels maar ook zwart en bruin.	Ruim, comfortabel en stevig op de benen	Intelligent, werkwillig, eerlijk, volgzzaam en erg vriendelijk.	Door de fijne bouw niet geschikt voor volwassenen om op te rijden.
Dartmoor pony	1.10 – 1.27m	Kinderen	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Bruin, donkerbruin, zwart, vos, schimmel.	Vlak, recht en vloeiend, zonder enige overdrijving.	Intelligent, groot uithoudingsvermogen, betrouwbaar en vastberaden.	Door de fijne bouw niet geschikt voor volwassenen om op te rijden.
Dravers	1.50 – 1.65m	Kinderen	Kinderen en volwassenen	Ja	Nee	Bruin, vos, zwart, schimmel en bont.	Vlak, comfortabel en beschikt over 5 gangen.	Eerlijk, intelligent, trouw werkwillig, en onverstoortbaar.	Kritisch, gevoelig en door de fijne bouw niet geschikt voor volwassenen om op te rijden.
Fell pony	1.30 – 1.40m	Kinderen en volwassenen	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Bruin, vos, zwart en schimmel.	Vlak, krachtig, niet ruim of kort en stevig op de benen.	Rustig, hard, betrouwbaar en intelligent.	Eigenzinnig.
Fries	1.55 – 1.70m	Kinderen en volwassenen	Volwassenen	Nee	Ja	Zwart met royaal behang.	Ruim, krachtig en verheven.	Werkwillig, intelligent, betrouwbaar en looplustig.	Imposant en door de grootte vanaf de grond minder geschikt voor kinderen.
Fjord	1.35 – 1.50m	Kinderen en volwassenen	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Wildkleur, met 2 kleuren manen	Stevig op de benen, vlak en comfortabel.	Hardwerkend, vriendelijk, sociaal en onvermoeibaar.	Heeft een eigen wil.
Groningers	1.50 – 1.70m	Kinderen en volwassenen	Volwassenen	Nee	Ja	Bruin, zwart en vos.	Ruim en verheven.	Rustig en een gelijkmatig temperament en werkwillig.	Imposant en door de grootte vanaf de grond minder geschikt voor kinderen.
Haflinger	1.40 – 1.50m	Kinderen en volwassenen	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Voskleur met royaal behang.	Vlak en stevig op de benen.	Leergierig, vriendelijk, hard werkend en heeft een groot aanpassing- en uithoudingsvermogen en zeer braaf.	
KWPN	1.57 - > ..m	Kinderen en volwassenen	Volwassenen	Ja/nee	Ja/nee	Bruin, vos, zwart en schimmel.	Ruim en soepel.	Bereidwillig, betrouwbaar en intelligent.	Door de grootte vanaf de grond minder geschikt voor kinderen.

Ras	Grootte			Breedte en lengte		Kleur en aftekeningen	Beweging	Karaktereigenschappen	
	Stokmaat	Geschikt voor activiteiten op het paard	Geschikt voor activiteiten vanaf de grond	Smal	Breed			Pluspunten	Minpunten
New Forest	< - 1.37m = kleine maat 1.37 – 1.48m = grote maat	Kinderen en (volwassenen)	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Bruin, vos, zwart en schimmel.	Stevig op de benen en soepel.	Betrouwbaar, intelligent, welwillend, moedig, leergierig en vriendelijk.	Door de fijne bouw niet geschikt voor alle volwassenen om op te rijden.
NRPS	Tot 1.57m	Kinderen	Kinderen en volwassenen	Ja	Nee	Bruin, vos, zwart, schimmel en bont.	Soepel en ruim	Bereidwillig, betrouwbaar en intelligent.	Door de fijne bouw niet geschikt voor volwassenen om op te rijden.
Paint Horse	1.42 – 1.70m	Kinderen en volwassenen	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Verschillende kleurenpatronen	Stevig op de benen, ruim, vlak, soepel en rustig.	Intelligent, vriendelijk, werkwillig en groot aanpassingsvermogen.	
Tinker	1.35 – 1.70m afhankelijk van type	Kinderen en volwassenen	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Verschillende bontpatronen (zwart, soms bruin) met royaal behang.	Vlak, krachtig en comfortabel.	Zeer koelbloedig, rustig, werkwillig.	
IJslander	1.30 – 1.45m	Kinderen en (volwassenen)	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Bruin, vos, zwart, schimmel en bont met royaal behang.	Beschikt over 5 gangen, ruim en comfortabel.	Leergierig, vriendelijk, hard, reageert meer op stem dan op andere hulpen en heeft een goed oriëntatie vermogen.	Onafhankelijk en door de fijne bouw niet geschikt voor alle volwassenen om op te rijden.
Shetlander	Verschillende maten van < 0.86 – 1.07m	Kinderen	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Bruin, vos, zwart, schimmel en bont met royaal behang.	Dribbelend.	Moedig en vriendelijk. Geschikt voor kinderen of mensen die angst hebben voor paarden.	Heel ondeugend, eigenwijs, koppig en door de grootte niet geschikt voor volwassenen om op te rijden.
Welsh (verschillende types)	Verschillende maten van < 1.22 – 1.57m	Kinderen en (volwassenen)	Kinderen en volwassenen	Nee	Ja	Bruin, vos, zwart en schimmel met royaal behang.	Energiek, soepel, recht en krachtig.	Moedig, energiek, intelligent, evenwichtig temperament, betrouwbaar, leergierig en vriendelijk.	Eigenwijs, ondeugend en door de fijne bouw niet geschikt voor alle volwassenen om op te rijden.

